
**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY SKRWILNO
NA LATA 2023-2026**

SKRWILNO 2023

5.4.3. Zadanie: Adaptacja pomieszczenia w Pałacu w Okalewie na potrzeby Regionalnej Izby Historycznej	38
5.4.4. Zadanie: „Skrwilno, Kwatera grobowa Rodziny Chełmickich prace renowacyjne oraz konserwatorskie”	38
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	40
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	41
7.1. PRIORYTETY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SKRWILNO NA LATA 2023–2026	41
7.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA OPIEKI PROGRAMU OPIEKI ORAZ DZIAŁANIA PROGRAMU	41
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	42
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	43
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	44
10.1. ŚRODKI PUBLICZNE.....	45
10.1.3. Dotacje Narodowego Instytutu Dziedzictwa.....	46
10.1.4. Konkursy Narodowego Instytutu Dziedzictwa	47
10.1.5. Środki Funduszu Kościelnego	48
10.1.6. Dotacje celowe z budżetu państwa udzielane przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	49
10.2. INNE ŹRÓDŁA	49
10.2.1. Fundacja City Handlowy im. Leopolda Kronenberga	49
10.2.2. Fundacja KGHM Polska Miedź	49
10.3. ZACHĘTY PODATKOWE.....	49
Polski Ład – ulga na zabytki.....	49
10.4. DOTACJE WOJEWÓDZKIE	50
10.5. DOTACJE POWIATOWE.....	50
10.6. DOTACJE GMINNE	50
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW ..	51

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno na lata 2023-2026” jest określenie zasadniczych kierunków działań Władz Gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami stanowiącymi dziedzictwo kulturowe Gminy ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Gminny program opieki nad zabytkami jest dokumentem polityki administracyjnej gminy, sporządzanym na podstawie gminnej ewidencji zabytków, uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego; jest narzędziem zarządzania zasobami kultury w gminie w zakresie inicjowania, koordynowania i wspierania działań na rzecz poprawy stanu zabytków, ich rewaloryzacji i adaptacji do współczesnych potrzeb, a także ochrony i poprawy stanu lokalnego krajobrazu kulturowego oraz promowania lokalnego dziedzictwa kulturowego. Dokument jest adresowany do całej społeczności gminy i zakłada współdziałanie na rzecz środowiska kulturowego władz gminy z właścicielami zabytków, organizacjami społecznymi, parafialnymi i pozostałymi mieszkańcami. Wskazane w programie działania mają zapewnić poprawę atrakcyjności zabytków i zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców oraz turystów, przez co mogą się przyczynić do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a poprzez podejmowaną edukację mają budować świadomość lokalnej wspólnoty kulturowej mieszkańców.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany co 4 lata. Niniejszy program jest pierwszym tego rodzaju dokumentem sporządzonym dla Gminy Skrwilno. Co 2 lata Wójt Gminy sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejno sporządzane programy opieki nad zabytkami powinny uwzględniać wnioski zawarte w sprawozdaniach, a także pojawiające się nowe uwarunkowania społeczne, gospodarcze i kulturowe.

Niniejszy program został sporządzony w oparciu o wytyczne zawarte w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami, Poradniku Metodycznym –”, Warszawa 2008 r.¹

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Skrwilno na lata 2023-2026” opracowano w oparciu o przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840). Zgodnie z art. 87 ust. 1 zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami, przy czym zgodnie z ust. 2 programy o których mowa w ust. 1 mają na celu w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

¹ Kurier Konserwatorski nr 3, s. 14-36, 2009

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

W Polsce obowiązują uregulowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami obligatoryjne dla państwa i każdego obywatela, określone w następujących aktach prawnych:

▪ **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z p.zm.)**

- stanowi najważniejszy akt prawny w państwie, regulujący podstawowe zasady funkcjonowania państwa, a także prawa oraz obowiązki obywateli. W odniesieniu do dziedzictwa narodowego wskazuje:

art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

art. 6.1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

art. 73. Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

▪ **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r., poz. 840 z p.zm.)**

- jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

W art. 3 zdefiniowano zabytek jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zróżnicowano zabytki z podziałem na: nieruchome, ruchome i archeologiczne.

W art. 4 zdefiniowano ochronę zabytków polegającą na podejmowaniu przez organy administracji publicznej szeregu działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowano opiekę nad zabytkami sprawowaną przez właścicieli i posiadaczy zabytków, obejmującą badania i dokumentowanie zabytku, prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymanie zabytku w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, a także popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W ustawie zdefiniowano też inne określenia dotyczące zabytków, w tym: instytucję kultury wyspecjalizowaną w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie i prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Ustawa określa obowiązki i możliwości gmin dotyczące zabytków, w tym:

- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji z zakresu lotniska użytku publicznego (art. 18 ust. 1),
- wymagania dotyczące strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w zakresie uwzględniania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określania rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu i ustalania przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniających opiekę nad zabytkami (art. 18 ust. 2),
- wymagania dotyczące ustaleń planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, a także w odniesieniu do uchwały określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń w zakresie uwzględniania ochrony zabytków nieruchomości i ustalania stref ochrony konserwatorskiej (art. 19 ust. 1-3),
- wskazanie ewidencji zabytków jako podstawy do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy, (art. 21),
- prowadzenia przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22 ust. 4),
- respektowania ustalonych wymogów w zakresie korzystania z zabytku, udostępniania zabytku w celu przeprowadzenia badań konserwatorskich i badań archeologicznych, prowadzenia różnych prac w obrębie zabytku wpisanego do rejestru zabytków na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka organizacyjna posiada tytuł prawny wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego na zasadach i w trybie określonych przepisami odrębnymi (art. 71, 72),
- udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81, 82),
- sporządzanie na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87) oraz opracowania gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (art. 88 ust. 2).

Ustawa określa również szczegółowo nadzór konserwatorski - rolę wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie prowadzenia rejestru zabytków, wydawania stosownych zezwoleń, uzgadniania lub opiniowania dokumentów planistycznych, dokumentacji projektowej, programów i innych opracowań dotyczących

zabytków, przeprowadzania kontroli przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także współpracy ze społecznymi opiekunami zabytków.

▪ **Przepisy wykonawcze do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem –(t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 56);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków – (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 81);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków – (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1388);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28.04.2017 roku w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz.U. z 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16.08.2017 roku w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1388);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10.01.2014 roku w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 09.02.2004 roku w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25.08.2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18.04.2011 roku w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).

▪ **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40)**

– jest aktem prawnym określającym m.in. zakres działania i zadania gminy.

W art. 7.1 pkt 9 wskazano, iż zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, przy czym zadania własne gminy obejmują m.in. sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

▪ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 977 z p.zm.)

– jest aktem prawnym określającym zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej.

W ustawie określono wymogi dotyczące dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym:

- konieczność uwzględnienia wymagań ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (art. 1 ust. 1 pkt 4),
- obowiązek określenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- obowiązek uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektu uchwały rady gminy dotyczącej zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane (art. 37 b pkt 4),
- wskazanie, iż rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych ustalonych w audycie krajobrazowym województwa nie mogą być sprzeczne z celami i sposobami ochrony obszarów i obiektów (parków kulturowych, parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obiektów znajdujących się na listach Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszarów Sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO (MaB) lub obszarów i obiektów proponowanych do umieszczenia na tych listach), (art. 38a pkt 4),
- obowiązek uzgadniania lub opiniowania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków projektów dokumentów planistycznych w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 11 pkt 5c, art. 17 pkt 6b tiret 8, art. 38b ust. 2 pkt 2c, art. 41 ust. 1 pkt 6, art. 53 ust. 4 pkt 2)
- obowiązek określania w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i decyzji o warunkach zabudowy warunków i szczegółowych zasad zagospodarowania terenu oraz jego zabudowy wynikające z ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 54 pkt 1b i art. 64 ust. 1),

▪ **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (Dz.U. z 2015 r. poz. 774)

Ustawa wprowadziła zmiany w innych ustawach w zakresie ochrony krajobrazu (zmiany uwzględniono w omawianych ustawach).

▪ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 z p.zm.)

W ustawie zawarto zapisy dotyczące zabytków, w tym:

- informację, iż przepisy ustawy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust. 2 pkt 3),
- wymagania odnośnie projektowania i budowania obiektu budowlanego zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych ochroną konserwatorską (art. 5 ust. 1 pkt 7),

- obowiązek uzyskania pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do wniosku o uzyskanie zgody na odstępstwo od przepisów techniczno-budowlanych w przypadku obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków lub do gminnej ewidencji zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską (art. 9 ust. 3 pkt 4),
- wskazanie, iż roboty budowlane wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę, a na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymagają dokonania zgłoszenia, przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami art. 29 ust. 7 pkt 1 i 2),
- obowiązek uzyskania pozwolenia na prowadzenie robót wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę na prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków (art. 39 ust. 1); pozostałe obowiązki w procedurze budowlanej dotyczące zabytków (art. 39 ust. 2, 3, 4).

▪ **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 344)**

W ustawie zawarto zapisy dotyczące zabytków, w tym:

- zaliczenie do celów publicznych opieki nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 6 pkt 5),
- warunek uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek (art. 13 ust. 4),
- wymóg uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków (art. 96 ust. 1a).

▪ **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 r. poz. 485 z p.zm.)**

W ustawie określono zasady rewitalizacji obszarów zdegradowanych, z uwzględnieniem zabytków, w tym:

- uzyskanie przez gminę opinii właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków – w zakresie form ochrony zabytków w przypadku, gdy jest to uzasadnione specyfiką obszaru rewitalizacji objętego projektem sporządzanego gminnego programu rewitalizacji (art. 17 ust. 2 pkt 4b tiret 2),
- wskazanie możliwości udzielenia przez gminę dotacji na prace konserwatorskie i restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków, zlokalizowanych w obszarze strefy gminnego programu rewitalizacji (art. 35 ust. 1 i 3).

▪ **Ustawa o z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 z p.zm.)**

W ustawie określono cele, zasady i formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej oraz krajobrazu z uwzględnieniem zabytków, w tym:

- krajobraz kulturowy w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 5 pkt 2f),
- tereny zieleni zabytkowej (art. 5 pkt 21),
- wymóg zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków projektu planu ochrony parku krajobrazowego (art. 19 ust. 6b), projektu uchwały dotyczącej obszaru chronionego krajobrazu (art. 23a ust. 4),

- wskazania kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie zezwalania na usunięcie drzewa lub krzewu w terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków (art. 83a, 83f).

▪ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z p.zm.)**

Ustawa określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Ustawa uwzględnia zabytki, w tym:

- wskazanie w zakresie ochrony powierzchni ziemi konieczności zachowania funkcji kulturowych, m.in. zbioru dziedzictwa archeologicznego (art. 101 pkt 2f),
- wymóg uwzględniania w przeglądach ekologicznych instalacji, która jest kwalifikowana jako przedsięwzięcie mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, istniejących w sąsiedztwie lub bezpośrednim zasięgu oddziaływania instalacji zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie i opiece nad zabytkami (art. 238 pkt 1e),
- wskazanie finansowania ochrony środowiska i gospodarki wodnej działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 400a pkt 26).

▪ **Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2409)**

Ustawa reguluje zasady ochrony gruntów rolnych i leśnych. W odniesieniu do zabytków wskazuje:

- nie uważa się za grunty rolne grunty znajdujących się pod parkami i ogrodami wpisanymi do rejestru zabytków (art. 2 ust. 3),
- w stosunku do gruntów, na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może kreślić, w drodze decyzji, zakres i sposób eksploatacji tych gruntów (art. 34).

▪ **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 70 z p.zm.)**

W ustawie określono preferencje dla zabytków, w tym:

- zwolnienie od podatku od nieruchomości gruntów i budynków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (art. 7 ust. 1 pkt 6),
- zwolnienie od podatków od środków transportowych pojazdów zabytkowych, w rozumieniu przepisów o ruchu drogowym (art. 12 ust. 1 pkt 5).

▪ **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 194 z p.zm.)**

W ustawie uwzględniono zapisy dotyczące zabytków, w tym:

- wskazanie, iż Państwo sprawuje mecenat nad działalnością opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą (art. 1 ust. 2),
- możliwość przyznawania stypendiów osobom zajmującym się upowszechnianiem kultury oraz opieką nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, innych ministrów i kierowników urzędów centralnych w odniesieniu do podległych im ośrodków i instytucji kultury, a także jednostki samorządu terytorialnego (art. 7b ust. 1, 2, 2a, 3).

▪ **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 571)**

W ustawie wskazano, iż:

- do strefy zadań publicznych zalicza się zadania z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16).

▪ **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 385)**

Ustawa określa zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach.

▪ **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2393)**

Ustawa określa zasady działania bibliotek z uwzględnieniem zasad ochrony zabytków w bibliotekach.

▪ **Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 164)**

Ustawa określa postępowanie z materiałami archiwalnymi i inną dokumentacją

- nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (art. 4 ust. 1).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno” jest zgodny z celami strategicznymi polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, określonymi w dokumentach:

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022

- dokument utracił moc z dniem 31 grudnia 2022 r. Zgodnie z Uchwałą Nr 92 Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2021 r. zmieniającą uchwałę w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022”. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, zgodnie z art. 86 ust. 2 ustawy, przedstawia Radzie Ministrów co dwa lata sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z programu 2019-2022 – termin drugiego sprawozdania przewidziano na dzień 30 kwietnia 2023 r.

4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

- dokument został przyjęty Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Strategia jest kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej, uwzględniającej m.in. dziedzictwo kulturowe:
 - wśród obszarów wpływających na osiągnięcie celów Strategii uwzględniono „Rozwój potencjału środowiska naturalnego na rzecz obywateli i przedsiębiorców” , gdzie wskazano zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego,
 - wśród projektów strategicznych wymieniono: digitalizację i rozwój kultury cyfrowej – kontynuację procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczenia najcenniejszych zasobów kultury,

- zwrócono uwagę, iż wpływ na budowanie kapitału społecznego ma również udział w wydarzeniach i inicjatywach o charakterze kulturalnym, wzmacniającym poczucie wspólnoty i tożsamości, co może odbywać się za pośrednictwem bibliotek, domów kultury czy organizacji wydarzeń łączyących w sobie wartości tradycyjne z patriotycznymi, cementujących środowiska lokalne, obejmujące budowanie tożsamości w oparciu o lokalne dziedzictwo,
- wśród kierunków interwencji wskazano „wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej” poprzez inwestycje w kulturę, w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną; przewidziano ochronę i promocję dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocję dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO),
- wśród kierunków interwencji wskazano „zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego”, w tym m.in. zarządzanie krajobrazami cennymi ze względu na wartości przyrodnicze czy dziedzictwo kulturowe, w tym sporządzenie audytów krajobrazowych, w których będą określone krajobrazy priorytetowe, czyli najcenniejsze dla społeczeństwa i zachowania dziedzictwa naturalnego i kulturowego Polski,
- Lista projektów strategicznych obejmuje m.in. projekty: „Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota”.

4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

- dokument przyjęty Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r; stanowi kontynuację i aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, jest jednym z instrumentów realizacji wymienionej powyżej Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR)

- w ramach diagnozy w zakresie objętym programowaniem strategicznym, w obszarze 2 „Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie” zwrócono uwagę na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze nie wykazuje objawów zniszczenia, które uzasadniałyby konieczność ingerencji remontowych),
- wskazano, iż skuteczne zachowanie dziedzictwa wymaga intensyfikacji działań realizowanych przez państwo w tym obszarze, m.in. poprzez połączenie kompleksowej oferty kulturalnej związanej z dziedzictwem, z realizacją wspólnych przedsięwzięć z organizacjami pozarządowymi, podmiotami z sektora kultury i kreatywnego oraz innych gałęzi gospodarki, przy jednoczesnej integracji mieszkańców poszczególnych obszarów i wzmacniania kapitału społecznego na poziomie lokalnym i regionalnym, np. przez tworzenie szlaków kulturowych. Idea tworzenia takich szlaków jest również ściśle powiązana z rozwojem turystyki kulturowej, która generuje wzrost liczby zwiedzających miejsca i obiekty znajdujące się na różnego rodzaju listach, skupiających najbardziej wartościowe zabytki (np. zabytki uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za Pomniki Historii). Dziedzictwo kulturowe i historyczne, w tym zabytki architektury i budownictwa, muzea sztuki, biograficzne, etnograficzne, skanseny, ośrodki twórczości ludowej, obiekty historyczno-wojskowe czy zabytki techniczne, mogą być czynnikiem stymulującym rozwój gospodarczy regionów,
- jednym z przyjętych celów szczegółowych jest „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich”, gdzie jako jedno z kluczowych zadań państwa wskazano dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnienie systemu ochrony zabytków, czemu ma służyć projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ); w ramach optymalizacji systemu ochrony dziedzictwa kulturowego przewidziano m.in. szkolenia dla JST w zakresie zarządzania dziedzictwem, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego; przewidziano też działania na rzecz budowania świadomości społecznej

- wartości dziedzictwa obejmujące kampanię społeczno-edukacyjną, tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, tworzenie warunków do sprawowania społecznej opieki nad zabytkami,
- wyróżniającym projektem strategicznym jest „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii – przewidziano dofinansowania prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie oraz dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami,
 - uwzględniono kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta” odnoszący się do problemu chaosu reklamowego w przestrzeni; projekt zakłada zwiększony nacisk na działania edukacyjne i promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych,
 - przewidziano projekt strategiczny pn. „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej” zasobów dziedzictwa kulturowego.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

4.2.1. Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+

- przyjęta uchwałą nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., jest najważniejszym dokumentem przygotowanym przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego wyznaczającym kierunki rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego w perspektywie do 2030 r.,
- nadrzędnym celem SRWK-P jest „Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”, który ma być realizowany przez cele główne, cele operacyjne, ustalone kierunki działań i projekty kluczowe,
- jednym z celów operacyjnych realizujących cel główny 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo jest „Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe”, natomiast jednym z celów operacyjnych realizujących cel główny 4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko jest „Przestrzeń kulturowa”,
- wśród kierunków rozwoju wyróżnianych w ramach celów operacyjnych, zabytki są uwzględnione w następujących kierunkach:
 - **11. Podniesienie jakości kształcenia i wychowania,**
1107. Rozwój edukacji regionalnej i lokalnej – Kierunek dotyczy wszelkiego rodzaju działań o charakterze edukacyjnym, promocyjnym lub organizacyjnym związanych z rozwojem edukacji regionalnej i lokalnej. Dotyczy organizacji dodatkowych zajęć, zamawiania materiałów edukacyjnych (zestandaryzowany program zajęć z zakresu edukacji regionalnej i lokalnej), zamawiania materiałów promocyjnych, organizacji konkursów, organizacji zajęć terenowych i wycieczek służących poznaniu dziedzictwa regionu. Dotyczy także wyposażenia mieszkańców regionu w wiedzę i nowoczesne materiały w zakresie edukacji regionalnej i lokalnej oraz rozwijania zainteresowań młodzieży literaturą, historią, geografiami, zabytkami, przyrodą, tradycją i kulturą regionu. Działania realizowane w ramach kierunku mogą być łączone z działaniami w ramach kierunku „2106. Kształtowanie świadomości, postaw i zachowań ekologicznych wśród mieszkańców”.
Wyjątek:
Działania z zakresu edukacji regionalnej i lokalnej, niewchodzące w zakres działalności placówek oświatowych i adresowane przede wszystkim do mieszkańców dorosłych, są przedmiotem celu operacyjnego „24. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe”;

- **24. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe**
 - 2401. Kształtowanie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa** - Kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu kształtowanie i wzmacnianie poczucia przynależności do społeczności i zamieszkiwania na terytorium województwa kujawsko-pomorskiego;
 - 2402. Kultywowanie tożsamości lokalnej mieszkańców województwa** - Kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu kształtowanie i wzmacnianie poczucia przynależności do lokalnych społeczności, związanych z charakterystycznym dla danego miejsca dziedzictwem świadczącym o odrębności przejawiającym się w zwyczajach, obrzędowości, strojach, innych wyznacznikach lokalności;
- **43. Przestrzeń kulturowa**
 - 4301. Ochrona, zachowanie, odnowa, wzmacnianie i promocja dziedzictwa** - Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa. Do tego kierunku zaliczają się także działania ratownicze wobec obiektów i obszarów będących częścią środowiska kulturowego województwa, zachowanie tradycyjnej kultury wiejskiej, ochrona, zachowanie, konserwacja i szeroko rozumiana poprawa dobrostanu historycznych budowli zabytkowych, obiektów architektury, budownictwa czy zespołów urbanistycznych, dziedzictwa ginących zawodów, wsparcie powstających drobnych kolekcji, tworzenia nowych oraz rozwoju istniejących zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa. Kierunek obejmuje także obiekty sakralne (w tym elementy ich wyposażenia). Kierunek dotyczy także działań towarzyszących ochronie dziedzictwa kultury w ramach miejsc/obiektów objętych rozporządzeniem Prezydenta RP – Pomniki Historii oraz wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO;
 - 4302. Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych** - Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np. prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych. Obejmuje działania mające na celu ich adaptację do nowych funkcji przy zachowaniu obostrzeń konserwatorskich. Głównym celem działań jest ochrona obiektów istotnych dla dziedzictwa kultury poprzez nadanie im możliwości pełnienia funkcji publicznych lub komercyjnych, wskutek czego niezbędne będzie utrzymywanie ich we właściwym stanie technicznym, pod nadzorem służb konserwatorskich;
- **48. Potencjały endogeniczne**
 - 4802. Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju działalności gospodarczych o charakterze turystycznym** - Kierunek dotyczy działań związanych z realizacją zagospodarowania i prowadzeniem działalności gospodarczej adresowanej do osób przybywających z uwagi na obecność walorów przyrodniczych, walorów dziedzictwa kultury lub jakichkolwiek innych specyficznych walorów niepowiązanych ze środowiskiem przyrodniczym lub kulturowym, które generują ruch przyjazdowy, jak np. przemysły kreatywne w tym turystyka kreatywna. W szczególności dotyczy to tworzenia nowych i rozwoju istniejących, ukierunkowanych na obsługę ruchu turystycznego: działalności noclegowych, działalności gastronomicznych, działalności transportowych, wypożyczalni sprzętu, innego rodzaju placówek usługowych i handlowych. Wyjątek:
W zależności od warunków szczegółowych powyższe działalności mogą być realizowane w ramach kierunku „Wyznaczanie i urządzenie nowych oraz rozwój istniejących przestrzeni rozwoju gospodarczego”. Kierunek obejmuje także udostępnianie nowych obiektów, miejsc oraz wydarzeń prezentujących specyfikę danego obszaru, a także wsparcia lokalnych inicjatyw w obszarze dziedzictwa kulturowego, w powiązaniu z aktywizacją społeczną i podnoszeniem atrakcyjności turystycznej – kreowanie produktu lokalnego turystyki kulturowej i wiejskiej;

- w Strategii zwrócono uwagę, iż obecność walorów przyrodniczych i kulturowych, które stanowią predyspozycje dla rozwoju działalności turystycznych (ważnym elementem budującym potencjał endogeniczny na bazie walorów kulturowych, jest dobrostan zabytków, dziedzictwa kulturowego czy szerszej pejzażu kulturowego), są one często wizytówką miejscowości, elementem tożsamości kulturowej, a zarazem generatorem popularności i dochodów z turystyki;
- wśród ustalonych w Strategii projektów kluczowych, stanowiących przedsięwzięcia które zostały uznane za niezbędne dla realizacji idei przyspieszenia rozwoju, a odnoszące się do zabytków, wymieniono zadania Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego:
 - **Projekt nr 215 – „Kultura w zasięgu 3.0”** – celem projektu jest uzyskanie cyfrowej przestrzeni kulturalnej zapewniającej mieszkańcom i turystom dostęp do zdigitalizowanych zbiorów dziedzictwa regionalnego oraz cyfrowy kanał komunikacji między instytucjami kultury a odbiorcami oferty kulturalnej. Przewidziane są: kontynuacja digitalizacji regionalnego zasobu kulturalnego, dostosowanie infrastruktury regionalnych instytucji kultury dla usprawnienia cyfrowego kontaktu z odbiorcą oraz inwestycje w specjalistyczne teleinformatyczne systemy odpowiadające działalności różnych profili jednostek kultury;
 - **Projekt nr 414 – „Artefakty przeszłości symbolem tożsamości regionalnej”** - projekt zakłada wyeksponowanie lokalnych i regionalnych wyróżników kulturowych (założenia rezydencjalne odgrywające w przeszłości ważną rolę w kreowaniu patriotyzmu i postępu), rewitalizację i zagospodarowanie, a także odbudowę miejsc, obiektów zabytkowych i pozostałości specyficznego dla regionu dziedzictwa kulturowego;
 - **Projekt nr 415 – Wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego** - wsparcie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy obiektach zabytkowych położonych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Projekt ma bezpośrednie przełożenia na zagadnienia rozwoju społecznego poprzez zachowanie, odnowę, przywracanie, eksponowanie przestrzeni i obiektów istotnych dla kształtowania tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego [PZPWK-P] został przyjęty Uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z 24 kwietnia 2003 r.

W Planie uwzględniono dziedzictwo kulturowe, uznając za najważniejsze Stare Miasto w Toruniu wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO, zabytkowe zespoły staromiejskie (m.in. Chełmna), liczne obiekty zabytkowe architektury romańskiej i gotyckiej, obiekty archeologiczne, w tym rezerwat archeologiczny kultury łużyckiej w Biskupinie. Wskazano, iż istniejące zasoby przyrodnicze i kulturowe przyczyniają się do dużej atrakcyjności turystycznej województwa, jednak nie są w pełni wykorzystane - udział województwa (w okresie sporządzania Planu) w krajowym ruchu turystycznym, pod względem liczby miejsc noclegowych w obiektach turystycznych plasował województwo dopiero na 9 miejscu w kraju.

Przyjęto jako główny cel zagospodarowania przestrzennego województwa „Zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców”, realizowany następnie poprzez cele szczegółowe, w tym cel 1 uwzględniający zabytki: „Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym”.

Dla realizacji ustalonych celów określono zasady zagospodarowania przestrzennego, w tym dla zachowania dziedzictwa kulturowego:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
- harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego,
- dbałość o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

W kierunkach rozwoju sieci osadniczej województwa przewidziano ochronę dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa do realizowania poprzez takie działania jak:

- rewaloryzację zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym,
- ochronę zasobów kulturowych miast poprzez eliminację ruchu samochodowego z ich zabytkowych centrów: Brześćcia Kujawskiego, Bydgoszczy, Chełmna, Golubia-Dobrzynia, Grudziądz, Koronowa, Kruszwicy, Łabiszyna, Mogilna, Pakości, Rypina, Strzelna, Torunia, Wąbrzeźna i Włocławka,
- konserwację oraz szerokie turystyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego ruin zamków.

Określono też kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego regionu w zakresie jego ochrony i zachowania w jak najlepszym stanie dla przyszłych pokoleń, poprawy jakości życia mieszkańców i zwiększenie atrakcyjności turystycznej województwa, m.in. poprzez:

- konserwację zabytkowych obiektów sakralnych oraz zespołów dworsko-parkowych,
- rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych (60 miast i miejscowości).

Obecnie sporządzany jest nowy plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024

- przyjęty uchwałą Nr XXXI/451/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 kwietnia 2021 r.

W dokumencie wskazano, iż Program jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania i ma na celu:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wskazano dwa cele główne i przypisane im cele operacyjne, dla których określono kierunki działań.

Cel Główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

1. Cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe
 - 1.1. Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony
 - 1.2. Kierunek działań: Edukacja
 - 1.3. Kierunek działań: Promocja
 - 1.4. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

2. Cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa

2.1. Kierunek działań: Ochrona

2.2. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie

2.3. Kierunek działań: Dokumentacja i badania

Dla poszczególnych kierunków działań podano działania przykładowe:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2021-2024	
Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo	
1. Cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe	
Kierunki działań	Przykładowe działania:
1.1. Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony	<ul style="list-style-type: none">- wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;- wspieranie działań w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in. stypendia, granty, otwarte konkursy ofert w ramach pożytku publicznego), popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych, związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego;- wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym organizowanych w ramach wojewódzkich obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa;- wspieranie działań służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i środki masowego przekazu.
1.2 Edukacja	<ul style="list-style-type: none">- kontynuowanie działań zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu;- generowanie współpracy różnych podmiotów do tworzenia interdyscyplinarnego zaplecza działań edukacyjnych;- wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych – miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;- upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu;- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;- nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa;- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;- wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;

	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie konkursów związanych z kulturą niematerialną regionu.
1.3. Promocja	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu; - wspomaganie przedsięwzięć promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym; - współpraca przy tworzeniu publikacji promujących dziedzictwo kulturowe województwa; - wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne; - popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii; - popularyzacja powołanych parków kulturowych; - wręczanie Medalii Hereditas Saeculorum oraz rozstrzygnięcie konkursu Musejon - Kujawsko-Pomorskie Muzealne Wydarzenie Roku.
Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko	
2. Cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa	
Kierunki działań	Przykładowe działania
2.1. Ochrona ustawowa	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie działań samorządów lokalnych zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii; - wspieranie prac zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych; - wspieranie inicjatyw zmierzających do wprowadzania zabytków ruchomych na Listę Skarbów Dziedzictwa; - wspieranie działań zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków; - propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.
2.2. Prace konserwatorskie i restauratorskie	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji; - kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych będących własnością Samorządu Województwa; - kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących; - wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.
2.3. Dokumentacja i badania	<ul style="list-style-type: none"> - współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich, z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi

	jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie.
--	---

4.2.4. Audyt krajobrazowy województwa kujawsko-pomorskiego

Audyt krajobrazowy jest jednym z narzędzi ochrony krajobrazu, jest dokumentem waloryzacyjno-ocennym-identyfikującym, charakteryzującym i waloryzującym obszar województwa oraz wskazującym sposoby kształtowania i ochrony krajobrazu (w tym kulturowego). Nie jest aktem prawa miejscowego, ale wiąże organy administracji publicznej przy sporządzaniu i uchwalaniu innych aktów, w tym aktów prawa miejscowego.

Audyt krajobrazowy dla województwa kujawsko-pomorskiego został przyjęty przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, a następnie Uchwałą Nr LXI/851/23 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 25 września 2023 r. w sprawie audytu krajobrazowego dla województwa kujawsko-pomorskiego (zacznie obowiązywać 90 dni od daty uchwalenia tj. od 25 grudnia 2023 r.)

Wyniki audytu krajobrazowego w postaci rekomendacji i wniosków oraz krajobrazów priorytetowych będą uwzględniane w gminnych dokumentach planistycznych: planie ogólnym, planie miejscowym.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

Dotychczas nie opracowano programu opieki nad zabytkami powiatu rypińskiego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Skrwilno

Strategia Rozwoju Gminy Skrwilno na lata 2014-2020 stanowi drugą edycję strategii dla gminy Skrwilno. Aktualnie Gmina Skrwilno jest w trakcie opracowywania „Strategii Rozwoju Gminy Skrwilno na lata 2021-2030”.

W Strategii Rozwoju Gminy Skrwilno na lata 2014-2020 uwzględniono zabytki i inne obiekty cenne historycznie i kulturowo w zakresie aspektów społecznych w odniesieniu do atrakcyjności turystycznej gminy, co znalazło odzwierciedlenie w jednym z trzech obszarów/kierunków działań: walka z bezrobociem wśród mieszkańców oparta na zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej gminy.

Wśród przyjętych trzech celów strategicznych, środowisko kulturowe zostało uwzględnione w:

Celu strategicznym 1 – Poprawić jakość życia mieszkańców Gminy Skrwilno, w celu operacyjnym 1.1 Zapewnić warunki do aktywnego spędzania czasu wolnego na terenie Gminy poprzez stworzenie odpowiedniej bazy sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej, w tym remont Pałacu w Okalewie wraz z utworzeniem Izby historycznej. W ramach tego działania przewidziano wspieranie inicjatyw zmierzających do poszerzania oferty spędzania wolnego czasu na terenie Gminy zarówno poprzez wykorzystanie istniejącej bazy lokalowej, jak również wspieranie i aktywizację działań stowarzyszeń, organizacji pozarządowych, klubów sportowych i inicjatyw społecznych.

W ramach tego celu przewidziano realizację m.in. następujących projektów:

- Rozwój lokalnej infrastruktury kulturalnej i zapobieganie jej degradacji poprzez adaptację i doposażenie starego budynku komunalnego na Gminny Dom Kultury
- Remont świetlicy wiejskiej w Skrwilnie wraz z zagospodarowaniem centrum wsi
- Remont świetlicy wiejskiej w Skudzawach wraz z zagospodarowaniem terenu obok
- Remont świetlicy wiejskiej w Urszulewie
- Budowa siłowni plenerowej w Parku Podworskim w Skrwilnie
- Adaptacja pomieszczenia na potrzeby Regionalnej Izby Historycznej

Celu strategicznym 2 – Zmniejszyć bezrobocie na terenie Gminy Skrwilno, w celu operacyjnym 2.3. Budować i modernizować tereny rekreacyjne oraz bazę okołoturystyczną przy wykorzystaniu walorów środowiska i kulturowych

W ramach tego celu przewidziano realizację m.in. następujących projektów:

- Budowa ciągów pieszo-rowerowych w Gminie Skrwilno
- Zwiększenie atrakcyjności obiektów kultury poprzez renowację mogiły dziedziców na Cmentarzu parafialnym w Skrwilnie

5.1.2. Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 obejmująca obszar 6 gmin położonych w Powiecie Rypińskim w województwie kujawsko-pomorskim – Gminy wiejskie: Brzuze, Rogowo, Rypin, Skrwilno, Wąpielsk i Gmina miejska Rypin

W dokumencie uwzględniono dziedzictwo kulturowe obszaru objętego LSR, w tym w gminie Skrwilno:

- wzniesiony jako kaplica dworska w 1846 r. neoromański kościół pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Okalewie
- grodzisko z IX-X w. znajdujące się nad Jeziorem Skrwileńskim, w obrębie którego w 1961 r. został znaleziony skarb znajdujący się obecnie w Muzeum Regionalnym w Toruniu

Jako istotną kwestię wskazano próbę zahamowania degradacji zabytków w obszarze LSR i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. Umożliwienie wprowadzenia skutecznych rozwiązań różnorodnych problemów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie LGD może przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

W odniesieniu do przyjętego **celu ogólnego nr 2: Poprawa atrakcyjności gospodarczej i turystycznej opartej na tradycji i zasobach naturalnych obszaru „Stowarzyszenia LGD Gmin Dobrzyńskich Region Północ” do 2023 r.**, Celu szczegółowego 2.2.: Rozwój tożsamości lokalnej na obszarze „Stowarzyszenia (...)”, Przedsięwzięcia 2.2.1: Ochrona, promocja i rozwój produktów lokalnych oraz dziedzictwa lokalnego zapisano: Wynikający z analizy SWOT i diagnozy obszaru potencjał terenu, w tym narastający trend do poznawania obszarów wiejskich i ich kultury przez mieszkańców miast, przy jednoczesnym stwierdzeniu faktu pogłębiającej się degradacji zasobów kultury materialnej o znaczącym potencjale i wypieranie kultury i zwyczajów lokalnych poprzez kulturę masową i małe zainteresowanie tradycją wśród młodzieży. Z analizy SWOT wynika również, że na terenie LGD marketing i promocja lokalnych produktów i usług jest na niewystarczającym poziomie, co uniemożliwia odpowiedni do potencjału regionu rozwój tożsamości lokalnej. Podjęcie działań mających na celu zmianę aktualnego stanu rzeczy, może przyczynić się do poprawy wykorzystania warunków gospodarczych, istniejących na terenie LGD naturalnych zasobów lokalnych oraz do wykreowania jednolitej lokalnej marki - powszechnie rozpoznawalnego logotypu, który będzie identyfikował obszar. W ramach realizacji przedsięwzięcia zaplanowano m.in. modernizację i adaptację budynku na potrzeby stworzenia Regionalnej Izby Historycznej, doposażenie w nowe eksponaty Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej, prace konserwatorskie i renowację grobów i figur na cmentarzu parafialnym w Skrwilnie, a także organizację warsztatów związanych z kultywowaniem i promowaniem lokalnych zwyczajów.

5.1.3. Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji dla gminy Skrwilno na lata 2016-2023

Ustalony obszar rewitalizacji obejmuje sołectwo Skrwilno, z wyznaczoną przestrzenią zdegradowaną obejmującą budynek przy ul. Targowej – dawną siedzibę kółek rolniczych i zaplecze warsztatowo-remontowe. W obszarze rewitalizacji wyodrębniano zasoby oraz potencjały, w tym zapisano:

„Osadnictwo na tym terenie datowane jest od czasów wczesnośredniowiecznych. Grodzisko skrwileńskie funkcjonowało od IX do drugiej połowy XII wieku w lokalizacji odsuniętej od obecnej miejscowości Skrwilno o ok. 1 km na północny wschód i umiejscowionej na wyspie (obecnie w wyniku zarastania jeziora, teren otoczony jest łąkami i tylko częściowo graniczy z taflą jeziora). Wydarzeniem, które rozświetliło średniowieczne grodzisko jest znalezienie w latach 60-tych na jego terenie tzw. „skarbu skrwileńskiego” na który składają się biżuteria i przedmioty wykonane ze złota i srebra, a które zostały ukryte na terenie dawnego grodziska podczas potopu szwedzkiego. Skarb eksponowany jest obecnie w Muzeum Okręgowym w Toruniu. Potencjał miejscowości związany z tak bogatą i interesującą historią nie jest wykorzystywany. Teren, na którym prowadzone były wykopaliska nie jest w żaden sposób oznaczony, brakuje informacji turystycznej oraz zorganizowania atrakcji turystycznych odwołujących się do historii tego miejsca mimo, że jego położenie jest bardzo bliskie względem centralnego punktu gminy.”

Innymi ciekawymi obiektami świadczącymi o bogatej historii tych terenów i zlokalizowanymi na terenie sołectwa są:

- zespół kościoła rzymskokatolickiego w Skrwilnie obejmujący:
 - kościół murowany z 1852 r. projektu Ludwika Gosławskiego,
 - dzwonnice murowaną z 4 ćw. XIX w,
 - plebanie murowaną z końca XIX w,
 - cmentarz parafialny z nagrobkami od 1863 r. i starodrzewem
- malowniczy podworski park krajobrazowy założony w pierwszej połowie XIX wieku.

Przyjęty cel: Ożywienie społeczne – wzrost aktywności społecznej mieszkańców i kierunki działań rewitalizacyjnych:

- Rozwój infrastruktury zapewniającej aktywność społeczną i zawodową mieszkańców,
- Lepsza jakość terenów publicznych,
- Wspieranie aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców,
- Wsparcie kształcenia dzieci i młodzieży,
- Aktywizacja zawodowa oraz wsparcie przedsiębiorczości,

w przyporządkowanych następnie projektach, nie odnosi się do obiektów zabytkowych na terenie gminy Skrwilno.

5.1.4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Skrwilno

Aktualnie obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Skrwilno przyjęto uchwałą Nr XXIX/120/97 Rady Gminy Skrwilno z dnia 19 listopada 1997 r.

Studium nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast określa politykę przestrzenną gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego, które są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 9 ust. 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)

W studium określono kierunki i zasady ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego, w tym:

Obszary i obiekty objęte ochroną konserwatorską do zachowania

Są to zasoby kulturowe wpisane do rejestru zabytków:

- park podworski w Skrwilnie z 1 poł. XIX w.

- kościół parafialny w Skrwilnie mur. z 1852 r.
- zespół pałacowo-parkowy w Okalewie (pałac mur. z ok. 1800 r., kaplica mur. z 1846 r., gorzelnia z k. XIX w., park krajobrazowy)
- grodzisko w Skrwilnie z IX-XII w.

W celu zachowania i ochrony wskazane jest:

- prowadzić remonty obiektów z adaptacją do funkcji właściwej dla tych obiektów
- podjąć lub kontynuować prace rewaloryzacyjne parków
- przestrzegać nadzorów i uzgodnień koncepcji projektantów i planów dot. obiektów zabytkowych z właściwą służbą konserwatorską

Obszary, obiekty o wartościach kulturowych do ochrony konserwatorskiej

1) Zespoły i obiekty do objęcia ochroną prawną

Są to zasoby kulturowe proponowane do wpisania do rejestru zabytków:

- zespół kościoła rzym.-kat. w Skrwilnie łącznie z cmentarzem (poza kościołem, który wpisany jest do rejestru zabytków)
- cmentarz ofiar hitleryzmu w Skrwilnie z 1 ćw. XX w.

Dla zachowania i ochrony właściwe jest:

- prowadzić remonty bieżące
- utrzymać istniejące funkcje
- przestrzegać nadzorów konserwatorskich przy pracach projektowych i wykonawczych

2) Obszary do ochrony historycznej struktury przestrzennej

Są to historyczne ośrodki osadnicze Skrwilno i Okalewo, dla których właściwe byłoby ustanowienie „strefy ochrony zespołu wiejskiego”

Dla zachowania wartościowych układów ruralistycznych wskazane jest:

- ochrona rozplanowania, wyznaczników i osi kompozycji układów, głównych dominant i zabudowy zabytkowej
- respektowanie w miarę możliwości dawnych podziałów parcelacyjnych, linii zabudowy

3) Obszary ochrony wizualnej obiektów, zespołów zabytkowych – „strefa ochrony ekspozycji”

Są to obszary wyznaczone głównie dla właściwej ekspozycji obiektów o wartościach kulturowych:

- zespołu pałacowo-parkowego we wsi Okalewo
- zespołu kościoła rzym.-kat. i parku podworskiego w Skrwilnie
- historycznej struktury przestrzennej

W obszarach tych należy:

- kontynuować „dobrą” miejscową tradycję budowlaną przy wprowadzaniu nowej zabudowy i modernizacji istniejącej
- wprowadzać ciekawą architekturę dla usług (odchodząc od bryły ostatnich lat), skorelowaną z istniejącym otoczeniem
- wysokość nowej zabudowy winna zapewnić ekspozycję zasobów kulturowych

Obszary o wartościach kulturowych do ochrony archeologicznej

Są to rozpoznane bądź potencjalne obszary wykopalisk archeologicznych.

Dla ochrony wartości archeologicznych winny być przestrzegane następujące zasady:

- prace ziemne (melioracje, regulacje rzeki, budowa zbiorników wodnych, budowa
- dróg, wodociągów, kanalizacji, gazociągów oraz innych) winny być zgłaszane i uzgodnione ze służbą ds. ochrony zabytków,

- przy prowadzeniu ww. prac ziemnych należy zakładać w kosztach robót możliwość przebiegu prac pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim.

Dla stanowisk o dużej wartości poznawczej w celu umożliwienia przeprowadzenia dokładnych prac wykopaliskowych właściwe byłoby ustanowienie „strefy ochrony archeologicznej”.

Uchwałą Nr XVIII/132/20 Rady Gminy Skrwilno z dnia 24 listopada 2020 r. przystąpiono do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Skrwilno.

Opracowanie Studium zostało zawieszono.

5.1.4. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są podstawowymi aktami prawnymi, w których ustalane jest przeznaczenie terenów, w tym inwestycji celu publicznego oraz określone są sposoby ich zagospodarowania i zabudowy. Plan miejscowy jest aktem prawa miejscowego, w którym m.in. określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej. Zasady ochrony zabytków winny być zgodne z ustaleniami zawartymi w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Aktualnie na terenie gminy Skrwilno obowiązuje 13 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W odniesieniu do zabytków zlokalizowanych w obszarach objętych planami, w ustaleniach planów zawarto ustalenia dotyczące zabytków:

- uwzględniono lokalizacje zabytków (w tym stanowisk archeologicznych) na załącznikach graficznych planów
- w treści uchwał poszczególnych planów zawarto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, takie jak np.:

ustalenia ogólne:

1) w granicach obszaru objętego planem znajdują się zabytki nieruchome ujęte w Wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla których ustala się strefę ochrony konserwatorskiej. W strefie ochrony konserwatorskiej ochronie podlegają historyczne rozwiązania architektoniczne elewacji, gabarytów oraz kształtu dachów;

2) w granicach obszaru objętego planem znajdują się stanowiska archeologiczne, dla których ustala się strefę ochrony archeologicznej. W strefie ochrony archeologicznej, na etapie projektowania oraz realizacji zagospodarowania oraz zabudowy terenu należy uwzględnić wymagania przepisów odrębnych

ustalenia szczegółowe:

zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej:

- a) na terenie oznaczonym symbolem 15R znajduje się zabytek nieruchomy ujęty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków – m. Mościska, krzyż przydrożny znajdujący się na działce nr 90/2
- b) na terenach rolnych znajdują się stanowiska archeologiczne:
 - nr 31 na obszarze AZP nr 40-53 – nr 1 w m. rak, zlokalizowane na terenie oznaczonym symbolem 25R
- c) obowiązują ustalenia zgodne z przepisem w ustaleniach ogólnych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii Gminy Skrwilno

Początki osadnictwa na terenie Skrwilna sięgają IX-X w. i zaliczane są najstarszych osad na terenie kraju. Pierwsze wzmianki o Skrwilnie (wówczas nazywanym Postrqwino) zawarte są w akcie erekcyjnym kościoła z 22 lutego 1379 r. wystawionym przez biskupa Dobiesława h. Prawdzic. Właścicielem Skrwilna był wówczas podkomorzy dobrzyński Wojciech Stryczek, równoczesny fundator kościoła. Pod koniec XIV w. Skrwilno należało do rodu Świnków, później Doliwów. W 1394 r. Skrwilno przejął kasztelan Stoński Wojciech z Pleckiej Dąbrowy, który włączył je do klucza sadłowskich dóbr ziemskich. Utracił je w 1409 r., gdy Krzyżacy opanowali ziemię dobrzyńską, by odzyskać je w 1411 r. po pokoju toruńskim. Po śmierci Wojciecha 30 maja 1429 r. dobra Skrwilno z jeziozem i puszcą przejął jeden z jego trzech synów Jan z Pleckiej Dąbrowy, przy czym Skrwilno było wówczas w dokumentach opisane jako miasto (civitas Strzquino). Jan był jednym z wyróżniających się właścicieli dóbr skrwileńskich – posiadał pas rycerski, był studentem Uniwersytetu Krakowskiego, stolnikiem dobrzyńskim, a w 1452 r. kasztelanem rypińskim. W 2 poł. XV w. Skrwilno wchodziło w skład dóbr Rościszewo należących do Ziemaka, w 1439 r. łowczego płockiego, w 1450 r. cześnika płockiego. Prawdopodobnie w tym okresie założone zostały osady Pietrzyk, Mościska, Czarnia i Zambrzyca. Po śmierci Ziemaka dobra zostały podzielone pomiędzy dwóch jego synów Stanisława i Pawła, trzeci z synów Mikołaj był księdzem. Wszyscy trzej bracia pod koniec XV w. byli patronami kościoła w Skrwilnie, który odnowili i uposażyli.

Na początku XVI w. Skrwilno było podzielone pomiędzy Adama z Rościszewa syna Stanisława i Hieronima syna Pawła Ziemaka. Według rejestru poborowego z 1564 r. Skrwilno należało do trzech Rościszewskich: Wojciecha i Jana synów Pawła Ziemaka oraz Pawła syna Hieronima. Współdziedzicem był również Andrzej, który swoją część odstąpił następnie bratu Wojciechowi. Prawdopodobnie pod koniec XVI w. Wojciech należał do największych posiadaczy ziemskich spośród rodziny Rościszewskich w dobrach chrapońsko-skrwileńskich. Do 1 poł. XVII w. Skrwilno było w wyłącznym posiadaniu rodziny Rościszewskich. W 1673 r. część Skrwilna nabył Michał Guzowski h. Jastrzębiec z Guzowa w powiecie sierpeckim. Posiadał też wówczas Rudę i Szczawno. W 1699 r. część Skrwilna przejął Franciszek Karski h. Jastrzębiec. Franciszek Karski w 1703 r. na sejmiku w Lipnie został konsyliarzem konfederacji województwa poznańskiego i kaliskiego, w 1709 r. był posłem do króla Augusta II z ziemi dobrzyńskiej, a w 1713 r. został mianowany przez sejmik lipnowski komisarzem z powiatu dobrzyńskiego do spisu szkód wyrządzonych przez wojska rosyjskie. Franciszek Karski swoją część Skrwilna w 1710 r. przekazał Mikołajowi Janowi Podoskiemu, po którym odziedziczył ją jego syn Michał Hieronim. Inna część Skrwilna należała w tym okresie do Kazimierza Rościszewskiego, od którego po 1725 r. kupił ją Jan Joachim Kampenhausen, mianowany w 1720 r. przez króla Augusta II do stopnia generała majora. Kampenhausenowie posiadali majątek do 1781 r, kiedy to wymienioną część Skrwilna nabył Bartłomiej Mazowiecki, a po kilkunastu latach od niego przejął Paweł Chmielewski asesor powiatu lipnowskiego w 1788 r., komornik ziemi zawkrzańskiej w 1790 r. i konsyliarz konfederacji w 1793 r.

W lustracji z 1789 r. jako właściciela dóbr Skrwilno odnotowano Mikołaja Chełmickiego. W przeprowadzonym w 1790 r. inwentarzu dóbr skrwileńskich opisano dwór w Skrwilnie: *...”snopkami posyty, ściany stare, podłogi i pułapy dobre, w izbie po prawej ręce drzwi, okna i komin lepiony wyprowadzony nad dach, dobre. Piec zielony stary, zły. W tejże izbie znajdują się dwa stoły sosnowe, nowe i sześć stołków z poręczami. Do gabinetu drzwi z zamkiem, w którym kominek i okno dobre. Z tego gabinetu jest przeforsztowana spiżarka. Naprzeciwko sieni po lewej ręce jest schowanie przeforsztowane z tarcic. W tyle tego dworu są przystawione dwa pokoje o jednym piecu białym kaflowym. Okna drzwi z okuciem dobre, podłogi i pułapy dobre”...*

<https://forum.tradytor.pl/viewtopic.php?t=5140>

Na przełomie XVIII/XIX w. właścicielami Skrwilna byli: Paweł Chmielewski, Michał Hieronim Podoski, Franciszek Rościszewski i Mikołaj Chełmicki. Część Skrwilna należała też do proboszczów skrwileńskich.

W 1789 r. Mikołaj Chełmicki nabył dobra Okalewo od Michała Hieronika Podoskiego herbu Junosza z Rusinowa. Mikołaj Chełmicki wybudował istniejący do dziś pałac w Okalewie.

Pałac w Okalewie

Mikołaj Chełmicki zmarł w 1808 r. Po jego śmierci, w wyniku podziału dóbr, dobra Okalewo z pałacem, ogrodem i całością zabudowań otrzymał Ignacy Chełmicki bratanek Mikołaja Chełmickiego. Ignacy Chełmicki ufundował w 1846 r. kaplicę dworską, obecnie jest to kościół parafialny pw. MB Szkaplerznej. Okalewo pozostało w rękach Chełmickich do wybuchu II wojny światowej

Kościół parafialny pw. MB Szkaplerznej.

Na początku XIX w. dobra skrwileńskie wykupił stopniowo Marian Adam Cissowski h. Sas. W 1821 r. w księdze wieczystej był już zapisany jako właściciel całego Skrwilna z przyległościami. W tym okresie nastąpił szybki rozwój wsi, powstawała nowa zabudowa, przede wszystkim drewniana, ukształtowano nowy układ urbanistyczny wsi z prostokątnym placem co sugeruje, iż planowano utworzenie miasta prywatnego. W 1827 r. Skrwilno liczyło 279 mieszkańców. W tym okresie istniał pałac z obszernym parkiem krajobrazowym i ogrodem owocowym, wybudowany prawdopodobnie przez Mariana Cissowskiego. Folwark posiadał własny koński młyn.

Marian Cissowski był też fundatorem obecnego kościoła parafialnego w Skrwilnie, rozbudowanego następnie w latach 1888-1894 wg projektu arch. Ludwika Gosłwskiego.

Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wszystkich Świętych i Wniebowzięcia NMP w Skrwilnie

W 1849 r. dobra odziedziczyła córka Mariana Cissowskiego Ksawera, od 1853 r. żona Floriana Anastazego Wittke Jeżewskiego h. Lis.

W 1891 r. majątek Skrwilno przejęli ich synowie Dominik i August Wittke Jeżewscy. W tym czasie spis inwentarza martwego na folwarku w Skrwilnie zapisany w Księdze Hipotecznej obejmował: dwór murowany o dwóch piętrach, stajnię fornalską z oborą murowaną, stodołę murowaną, oborę murowaną, spichrz z magazynami okowity murowany, stajnię nową drewnianą, stajnię gościnną drewnianą, przystawkę murowaną dla lokomobili, przystawkę murowaną dla siewczarni i składu żelaza i apteczki gospodarskiej, przystawkę murowaną dla źrebiąt, przystawkę murowaną dla maneżu, dom murowany mieszkalny gorzelny, dom drewniany dla kasjera, dom drewniany dla rządcy, dom drewniany dla nadleśniczego, domy drewniane dla służby tartacznej, 6 domów drewnianych dla służby gospodarczej z chlewikami, dom murowany o dwóch piętrach dla służby, gorzelnię murowaną z aparatami kolumnowymi Championa z kotłem, maszyną parową i wszelkimi niezbędnymi do pędzenia okowity narzędziami i naczyniami, młyn w budynku z muru pruskiego o 3 kamieniach, olejarnię w budynku z muru pruskiego o dwóch prasach hydraulicznych, tartak w budynku częścią murowany, częścią drewniany z dwoma gatrami systemu Pamckscha i Koscha z krejszagą i gonciarką, kotłem i maszyną parową, kuźnię murowaną, warsztat mechaniczny z tokarnią pociągową systemu Gerlacha w budynku z muru pruskiego, dwie oranżerie murowane, wiatrak drewniany z dwoma kamieniami, mieszkanie drewniane dla młynarza.

Gmina Skrwilno powstała w 1867 r. w powiecie rypińskim w guberni płockiej. W okresie międzywojennym gmina Skrwilno była w powiecie rypińskim i należała do województwa warszawskiego. Na mocy rozporządzenia Wojewody Warszawskiego z 1933 r., podobnie jak inne gminy w województwie, została podzielona na 16 gromad: Baby, Boguszewiec, Chrapoń, Czarnia Duża, Czarnia Mała, Dębówka, Mościska, Otocznia, Pietrzyk, Rak, Ruda, Szczawno, Skrwilno, Szoniec, Szucie i Zambrzyca².

Majątek Skrwilno w tym okresie należał do największych w powiecie rypińskim – w 1922 r. obejmował 4 354 ha, był też najbardziej zalesionym gospodarstwem folwarcznym na tym obszarze, przy tym nie był obciążony żadnymi wierzytelnościami. W takim stanie 22 listopada 1922 r. nabyli go Feliks i Antonina Mieszkowscy. Niestety w ich posiadaniu majątek szybko podupadł, co wynikało prawdopodobnie zarówno z hulaszczego trybu życia nowego właściciela jak i kryzysu gospodarczego w tym okresie. W sporządzonym przez władze wojskowe na początku lat trzydziestych raporcie z sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej powiatu stan majątku Skrwilno opisano jako zły. Po śmierci Antoniny Mieszkowskiej w 1934 r. dobra przejął jej brat Artur Rutkowski ze Szpetala k. Włocławka pomimo, iż w pałacu nadal mieszkali jej mąż Feliks Mieszkowski i ich syn Zbigniew.

Pogarszająca się nadal sytuacja majątku doprowadziła do przeprowadzenia w 1936 r. przymusowej parcelacji 350 ha gruntów dworskich.

Na mocy ustawy z dnia 12 czerwca 1937 r. o zmianie granic województw: poznańskiego, pomorskiego, warszawskiego i łódzkiego powiat rypiński wyłączono z województwa warszawskiego i włączono do województwa pomorskiego.

W czasie II wojny światowej gmina Skrwilno (wówczas Reselerwalde) była włączona do Rzeszy. Majątek Skrwilno został przejęty przez Niemców, Feliks Mieszkowski z synem wyjechali ze Skrwilna na początku wojny najpierw do Warszawy, później do Krakowa. Również ostatnia właścicielka Okalewa Maria Chełmicka została wysiedlona z pałacu wraz z córkami. W okresie wojny majątkiem Skrwilno zarządzał Karol Rosentret spod Czernikowa pełniący też funkcję nadleśniczego, natomiast w pałacu w Okalewie Niemcy urządzili hotel dla żołnierzy Luftwaffe. W 1945 r. Niemcy wywieźli większość mebli z pałacu w Okalewie, natomiast 19 lub 20

² Warszawski Dziennik Wojewódzki dla obszaru województwa warszawskiego Nr 14 z dnia 20 października 1933 r. - <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=100663>

stycznia 1945 r. podczas ucieczki Niemców ze Skrwilna został podpalony pałac, plebania i gorzelnia. Spalony pałac został rozebrany przez mieszkańców i użyty przez nich do budowy domów.

Na mocy Dekretu PKWN o przeprowadzeniu reformy rolnej, w wyniku parcelacji majątku Skrwilno 62 ha przeznaczono dla chłopów, 2274 ha lasów i 101 ha jeziora upaństwowiono, 74 ha przejęło Nadleśnictwo Skrwilno, 8 ha Spółdzielnia Samopomoc Chłopska. W ówczesnym opisie zabudowań wyszczególniono: dwór w stanie ruiny, gorzelnię i spichlerz w stanie ruiny, sieczkarnię i świniańnię w stanie złym oraz w stanie średnim: 2 stajnie, 8 domów mieszkalnych, szajer, tartak, warsztaty, nadleśnictwo – w większości drewniane. Również majątek Okalewo został rozparcelowany, a w pałacu w Okalewie urządzono mieszkania i urzędy: GRN, ORMO, Urząd Stanu Cywilnego, Bibliotekę, Przedszkole.

Pod względem administracyjnym gmina Skrwilno została włączona najpierw do województwa pomorskiego, przemianowanego 6 lipca 1950 r. na województwo bydgoskie, przy czym nadal obejmowała 16 gromad.

Na podstawie ustawy o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu rad narodowych 25 września 1954 r. w miejsce gmin powołano gromady – wówczas jako najniższe jednostki podziału terytorialnego. Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z 5 października 1954 r. wśród gromad powiatu rypińskiego wyodrębnione były wówczas gromady: Czarnia Duża, Skudzawy, Skrwilno, Okalewo (wcześniej od 1867 r. Okalewo było gminą). Kolejna reforma administracyjna przeprowadzona w 1972 r. zlikwidowała z dniem 1 stycznia 1973 r. gromady i przywróciła gminy. W obrębie gminy Skrwilno znalazły się m.in. wymienione gromady Czarnia Duża, Skudzawy i część Okalewa, podzielonego wówczas pomiędzy gminy Skrwilno i Świedziebna.

W latach 1975-1998 gmina Skrwilno pod względem administracyjnym należała do województwa włocławskiego. Na mocy reformy samorządowej z dniem 1 stycznia 1999 r. gmina Skrwilno znalazła się w obrębie województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie rypińskim. Gmina Skrwilno jest podzielona na 19 sołectw: Budziska, Czarnia Duża, Czarnia Mała, Kotowy, Mościska, Okalewo, Otocznia, Przywitowo, Rak, Ruda, Skrwilno, Skudzawy, Szczawno, Szucie, Szustek, Urszulewo, Wólka, Zambrzyca, Zofiewo. W obrębie gminy znajduje się również 16 miejscowości niesołeckich: Baba, Baranie Góry, Borki, Czerwonka, Gumowszczyzna, Karczemka, Klepczarnia, Modlin, Niemcowizna Okalewska, Niemcowizna Szustkowska, Nowe Skudzawy, Nowy Młyn, Szucie Okalewskie, Toki, Warszawka, Warszawka Kolonia.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy został zdefiniowany w art. 3 ust. 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jako postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka. Krajobraz kulturowy w ustawie zaliczony jest do zabytków nieruchomych (art. 6).

Rozwój osadnictwa na terenie gminy Skrwilno ukształtował obecny krajobraz kulturowy obejmujący użytki rolne z rozproszoną zabudową zagrodową, skupiska zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej w części miejscowości, przede wszystkim w Skrwilnie, obszerne tereny leśne (24,8% powierzchni gminy) i jeziora: Skrwileńskie o powierzchni 74 ha i Urszulewskie o powierzchni 293 ha. Dla obu jezior wyznaczone są strefy ciszy. Znaczna część obszaru gminy znajduje się w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu Źródła Skrwy. Dodatkowe walory przyrodnicze stanowią: rezerwat przyrody „Okalewo” o naturalnym zasięgu występowania świerka oraz drzewa uznane za pomniki przyrody.

W ustawie (art. 16) wskazano również kompetencje rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, do utworzenia parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. W uchwale określa się nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, zakazy i ograniczenia, przy czym plan ochrony sporządza wójt

(burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków i uzyskuje jego zatwierdzenie przez radę gminy.

Zgodnie z art. 4 ustawy rada gminy może również podejmować działania na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego poprzez ustalenia warunków ochrony lokalnego krajobrazu kulturowego w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 i 4 ustawy w programie opieki nad zabytkami uwarunkowania ochrony krajobrazu kulturowego obejmują ochronę zabytków i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej oraz wymagają uwzględnienia wyeksponowania walorów krajobrazu kulturowego i poszczególnych zabytków. Działania te są szczególnie istotne dla utrzymania tożsamości lokalnej społeczności.

Wśród zabytków archeologicznych gminy największe znaczenie krajobrazowe posiada grodzisko wczesnośredniowieczne w Skrwilnie – obecnie w kształcie kopca porośniętego drzewami.

Najcenniejsze pod względem krajobrazowym są: zespół pałacowo-parkowy w Okalewie, zespół kościoła parafialnego w Skrwilnie, park podworski w Skrwilnie z dwoma pomnikami przyrody (dąb i buk), cmentarz parafialny rzymskokatolicki w Skrwilnie. Walory krajobrazu kulturowego zachowuje również zespół ruralistyczny Skrwilna o charakterze małomiasteczkowym, z utrzymanym historycznym układem przestrzennym, liczną jeszcze dawną zabudową, integralnie powiązany z zespołem kościoła parafialnego, cmentarzem parafialnym i parkiem podworskim oraz wymienionym grodziskiem, niemniej o lokalnej tożsamości kształtującej lokalny krajobraz kulturowy stanowią również pojedyncze zabytkowe budynki, a także rozproszone w terenie liczne krzyże przydrożne i kapliczki.

Krajobraz kulturowy gminy Skrwilno kształtują też miejsca pamięci – urządzone i oznakowane, w tym:

- mogiła ofiar pomordowanych podczas II wojny światowej – w lasach skrwileńskich w miejscowości Rak
- miejsce potyczki pod Kotowami jaka miała miejsce podczas powstania styczniowego
- krzyż powstańczy ku czci Powstańców Styczniowych na cmentarzu parafialnym w Skrwilnie

5.2.3. Zabytki nieruchome i ich ochrona

Zgodnie z art. 3 pkt 2 w związku z pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek nieruchomy to nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wykaz zabytków nieruchomych obrazuje tabela nr 1 *Wykaz zabytków znajdujących się na terenie gminy Skrwilno (stan na 01.2023 r.)* sporządzony przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegaturę we Włocławku. W ramach sporządzania niemniejszego Programu dokonano weryfikacji terenowej zabytków nieruchomych na terenie gminy, co uwzględniono w kolumnie „uwagi” w wymienionej tabeli.

Zabytki nieruchome w gminie Skrwilno objęte ochroną prawną:

Podstawową formą ochrony zabytków jest rejestr zabytków prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie ustawy z dnia o ochronie i opiece nad zabytkami oraz na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

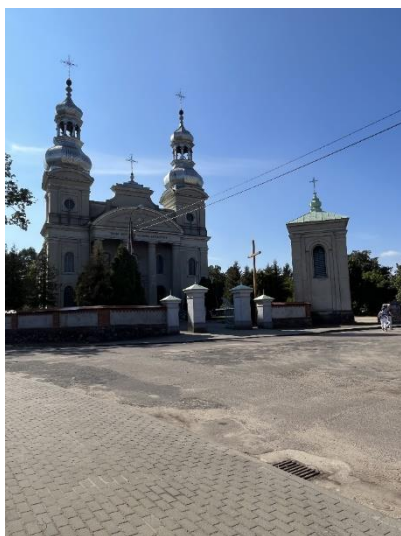
Rejestr zabytków prowadzony jest w formie trzech odrębnych ksiąg dla zabytków: A – nieruchomych, B – ruchomych i C – archeologicznych.

Na terenie gminy Skrwilno do rejestru zabytków (z uwzględnieniem ksiąg A, B i C) wpisano takie obiekty jak:

- zespół pałacowo-parkowy w Okalewie obejmujący: pałac z 1 ćw. XIX w. i park pałacowy z pocz. XIX w.
- zespół kościoła parafialnego w Skrwilnie obejmujący: kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wszystkich Świętych i Wniebowzięcia NMP z 1852 r., dzwonnice i kaplicę pogrzebową z 4 ćw. XIX w., ogrodzenie z bramą z 4 ćw. XIX w.
- park podworski w Skrwilnie z 2 poł. XIX w.
- grodzisko wczesnośredniowieczne w Skrwilnie
- kwatera grobowa rodziny Chełmickich z 1873 r. i pocz. XX w.
- kwatera grobowa rodziny Cissowskich z l. 60-tych XIX w. i pocz. XX w.

<p>OKALEWO</p> 	<p>Zespół pałacowo-parkowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pałac z 1 ćw. XIX w. ▪ Park z pocz. XIX w. 	<p>Nr rej. zab. A/1498 z dnia 17.02.1981 r.</p>
	<p>Pałac zbudowany wg projektu arch. Hilarego Szpilowskiego dla Mikołaja Chełmickiego. Budynek klasycystyczny, murowany z cegły, tynkowany. Dach czterospadowy kryty blachą. Rzut oparty na narysie prostokąta z ryzalitami na skrajnych osiach po stronie wschodniej. Bryła zwarta dwukondygnacyjna. Częściowo podpiwniczony. Elewacje posadowione na wysokim cokole, wieńczone gzymsem podokapowym. Elewacja frontowa dziewięcioosiowa, w elewacji frontowej pograżony portyk flankowany parą kolumn i pilastrów, zwieńczony trójkątnym naczółkiem. Elewacja północna otrzymała w okresie międzywojennym przybudówkę z pomocniczą klatką schodową i kuchnią na parterze. Elewacja tylna (ogrodowa) siedmioosiowa z ryzalitami.</p> <p>Park założony prawdopodobnie w tym samym czasie co wybudowano pałac – park jest już zaznaczony na mapach z 1 poł. XIX w. Pierwotnie od strony zachodniej w części frontowej założony był podjazd z klombem kwiatowym i nasadzeniem róż oraz 4 jesionami formy zwisającej. W części wschodniej przy tarasie pałacowym był staw z obmurowanymi brzegami, obsadzony drzewami. Na osi ogrodowej pałacu była aleja lipowa czterorzędowa, a dalej na wschód aleja z kasztanowców. Najbliższe otoczenie pałacu miało kształt czworoboku obsadzonego grabami, za którymi była sucha fosa podkreślająca układ. Wewnątrz czworoboku posadzono grupy drzew i solitery. Dalsze części parku były wkomponowane w lokalny krajobraz. Zachowany starodrzew stanowią: grupa buków, modrzewi, lip, klonów, dęby.</p>	

SKRWILNO

Zespół kościoła parafialnego:

- kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wszystkich Świętych i Wniebowzięcia NMP z 1852 r.,
- dzwonnica i kaplica pogrzebowa z 4 ćw. XIX w.
- ogrodzenie z bramą z 4 ćw. XIX w.

Nr rej. zab. A/426/1-3
z dnia 08.03.1988 r.

Kościół w stylu późnoklasycystycznym, murowany na planie krzyża łacińskiego, trzynawowy z węższym prezbiterium zamkniętym prosto z przylegającymi po bokach aneksami – zakrystie tworzącymi ramiona krzyża; od strony pn-wsch. do nawy przylega wąska prostokątna kruchta i portyk z umieszczonymi po bokach dwiema wieżami na rzucie kwadratu. Bryłę tworzą: masywny korpus nawowy, trochę niższe prezbiterium z parterowymi zakrystiami, od frontu dwie wieże oddzielone portykiem w wielkim porządku. Elewacja frontowa dwuwieżowa, pięcioosiowa z centralnie umieszczonym trzyosiowym portykiem czterokolumnowym w wielkim porządku. W głębi portyku trzyosiowa dwukondygnacyjna elewacja kruchty: trzy wejścia centralnie podkreślone pilastrami. Wyposażenie w stylu klasycystyczno-barokowym.

Dzwonnica jest usytuowana w pn-zach. części obejścia kościelnego, wtopiona tylną ścianą w mur wygradzający ten teren, wejściem skierowana ku kościołowi. Budynek murowany z cegły, tynkowany na rzucie kwadratu, ściany w narożach ujęte pilastrami. Budowla dwukondygnacyjna z dachem czterospadowym namiotowym zwieńczonym miniaturą hełmu z krzyżem. wszystkie elewacje z wąskim otworem okiennym na osi, zamkniętym łukiem odcinkowym umieszczonym na wąskiej arkadzie o krawędziach bocznych podkreślonych lizenami podtrzymującymi wygięty łukiem półpełnym gzyms. Narożniki budynku ujęte szerokimi pilastrami, dźwigającymi znacznie rozprofilowane wydatne belkowanie wieńczące ściany. Od frontu na osi otwór drzwiowy z drzwiami dwuskrzydłowymi. Wnętrze jednoprzestrzenne konstrukcji słupowo-ryglowej, więźba dachowa krokwiowo-jętkowa wsparta na belkach stropowych. Wyposażenie – dzwony.

Ogrodzenie murowane z cegły, częściowo otynkowane; brama i dwie furtki stalowe

SKRWILNO	Park podworski z 2 poł. XIX w.	Nr rej. zab. A/1200 z dnia 24.11.1992 r.
	<p>Opis majątku zawarty w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego wskazuje, iż w 1827 r. na obszarze dworskim w Skrwilnie znajdował się obszerny pałac z pięknym parkiem i starannie prowadzonym ogrodem. Brak dawnych planów nie pozwala na bliższe określenie rozplanowania parku z tego okresu. W 1849 r. Skrwilno przejęła córka Mariana Adama Cissowskiego, Ksawera Cissowska zamężna następnie z Florianem Anastazym Wittke – Jeżewskim h Lis. Od roku 1891 właścicielami Skrwilna byli ich synowie Dominik i August Wittke – Jeżewscy. Brak informacji o ewentualnych zmianach wprowadzonych w majątku przez Wittke – Jeżewskich, na pewno jednak utrzymali majątek na dotychczasowym wysokim poziomie. W 1922 r. dobra nabyli Feliks i Antonina Mieszkowscy. W ich posiadaniu majątek stopniowo podupadał. W okresie II wojny światowej majątek pozostawał w zarządzie niemieckim. W styczniu 1945 r. podczas ucieczki Niemców ze Skrwilna pałac i gorzelnia zostały podpalone, pałac w następnej kolejności został rozebrany. Brak informacji, w którym momencie park zajmujący powierzchnię 4.5653 ha przekazano na własność Gminy Skrwilno i przeznaczono na cele publiczne. Dziś park nadal pełni funkcje parku wiejskiego.</p>	

SKRWILNO	▪ Grodzisko wczesnośredniowieczne	Nr rej. zab. C/82 z dnia 11.12.1968 r.
 <p>http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl/foto/od300/353.jpg</p>	<p>Grodzisko tzw. „Okop szwedzki” usytuowane jest nad samym brzegiem jeziora Skrwileńskiego na niewielkiej piaszczystej kępie, pierwotnie wyspie, porośnięte drzewami. Badania wykopaliskowe prowadzone w latach 1961-1967 przez J. Chudziakową z KA UMK w Toruniu. Kolejne badania prowadzono w latach 1991, 1992, 1994, 2015. Podczas kolejnych prac badawczych odsłonięto nie tylko elementy dawnej fortyfikacji i elementy konstrukcyjne dawnej zabudowy mieszkalnej i układu przestrzennego, wydobyto także liczne fragmenty naczyń ceramicznych i drobnych przedmiotów. Podczas badań archeologicznych w 1961 r. dokonano odkrycia tzw. „Skarbu ze Skrwilna” uznanego za jeden z najcenniejszych znalezisk archeologicznych XX w. w Polsce. Znalezisko obejmowało kolekcję przedmiotów ze złota (o łącznej wadze ok. 2 kg) i srebra (o łącznej wadze ok. 5 kg) pochodzących z przełomu XVI/XVII w. należących do Stanisława Piwo podczaszego płockiego i jego żony Zofii Magdaleny Loki h. Rogala, właścicieli dóbr okalewskich, co stwierdzono na podstawie herbów, którymi sygnowane są znalezione przedmioty. Znalezisko obejmuje biżuterię męską i żeńską oraz wyroby rzemiosła artystycznego o wysokim poziomie sztuki złotniczej, dziś znajdujące się w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu.</p>	

<p>SKRWILNO</p>	<p>Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich z 1873 r. i pocz. XX w.</p>	<p>Nr rej. zab. A/1606 z dnia 30.12.2011 r., Nr B/296/1-11</p>
	<p>Centralną część obejścia grobowego zajmuje betonowy cokół z rzeźbami 3 aniołów rozmieszczonych na planie trójkąta: środkowy stojący – „anioł smutku”, boczne klęczące – „anioły modlitwy”, między aniołami 3 leżące płyty nagrobne z ciemnego granitu drobnoziarnistego.</p> <p>Obejście grobowe wygradzone. Cała kwaterna po gruntownych pracach konserwatorskich i remontowych,</p>	

<p>SKRWILNO</p>	<p>Kwaterna grobowa rodziny Cissowskich z l. 60-tych XIX w. i pocz. XX w.</p>	<p>Nr rej. zab. A/1613 z dnia 20.04.2012 r., Nr B/303/1-10</p>
	<p>W obrębie kwatery nagrobki wolnostojące i poziome . Obejście grobowe wygradzone ogrodzeniem żeliwnym na murowanym cokole.</p> <p>Całość wymaga uporządkowania oraz prac remontowo-konserwatorskich.</p>	

Pozostałe zabytki na terenie gminy Skrwilno ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków (wraz z wymienionymi powyżej zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków) to:

- zaliczone do wymienionego zespołu pałacowo-parkowego w Okalewie: kaplica z 1846 r. (ob. kościół parafialny pw. MB Szkaplerznej, ogrodzenie kościoła parafialnego z okresu po 1846 r., czworak z 2 poł. XIX w. (ob. dom i sklep), gorzelnia z k. XIX w., magazyn gorzelniany z k. XIX w., aleja kasztanowa z 2 poł. XIX w.,
- zaliczone do wymienionego powyżej zespołu kościoła parafialnego w Skrwilnie: plebania z k. XIX w., krzyż na postumencie z k. XIX w., cmentarz przykościelny z 2 poł. XIX w.,
- cmentarz parafialny rzymskokatolicki z 2 poł. XIX w. obejmujący historyczne nagrobki, przede wszystkim wymienione powyżej kwatery grobowe rodzin Chełmickich i Cissowskich, a także starodrzew,
- cmentarz ofiar hitleryzmu w Skrwilnie,
- domy drewniane z okresu 1 ćw. XIX w. – 1 poł. XX w. w miejscowościach: Rak, Skrwilno, Szczawno, Zambrzyca,
- domy murowane z okresu 1 ćw. XIX w. – pocz. XX w. w Skrwilnie,
- słup ogłoszeniowy z 1 ćw. XX w. w Skrwilnie,
- krzyże i kapliczki przydrożne z okresu pocz. XX w. (przede wszystkim z l. 30-tych) – 2 poł. XX w. w miejscowościach: Kotowy, Modlin, Mościska, Okalewo, Okalewo-Czerwonka, Rak, Ruda, Skrwilno, Szczawno, Szustek, Szucie, Urszulewo, Zambrzyca, Zofiewo.

Równoległe z opracowaniem niniejszego Programu opieki nad zabytkami sporządzono Gminną ewidencję zabytków Gminy Skrwilno.

5.2.4. Zabytki ruchome i ich ochrona

Zgodnie z art. 3 pkt 3 w związku z pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Na terenie gminy Skrwilno za najbardziej wartościowe zabytki ruchome uznano wpisane do rejestru zabytków ruchomych:

- kwatera grobowa rodziny Chełmickich z 1873 r. i pocz. XX w. – Nr rej. A/1606 z 30.12.2011 r., Nr B/296/1-11
- kwatera grobowa rodziny Cissowskich z l. 60-tych XIX w. i pocz. XX w. – Nr rej. A/1613 z 20.04.2012 r., B/303/1-10

5.2.5. Zabytki archeologiczne i ich ochrona

Zgodnie z art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Lokalizacje stanowisk archeologicznych, ich rozpoznanie, zasięg, datowanie i waloryzację na terenie gminy Skrwilno dokonano w ramach ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego pn. Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) polegającego na odszukiwaniu i rozpoznawaniu stanowisk archeologicznych metodą badań powierzchniowych, a także na podstawie dokumentów źródłowych. Wyniki prac zostały udokumentowane na mapach z zastosowaniem podziału kraju na prostokątne obszary (arkusze) o powierzchni 37,5 km².

Na terenie gminy Skrwilno zlokalizowano 226 stanowisk archeologicznych w obrębie 7 obszarów AZP o numerach: 38-53, 39-52, 39-53, 40-51, 40-53, 41-52, 41-53. Wśród zdefiniowanych stanowisk archeologicznych na terenie gminy trzy są określone jako „archiwalne, nieznana lokalizacja” co oznacza, że informacje o nich pochodzą ze źródeł archiwalnych, jednak brak danych o ich szczegółowej lokalizacji w terenie.

Za najbardziej wartościowe stanowisko archeologiczne na terenie gminy Skrwilno uznano grodzisko wczesnośredniowieczne w Skrwilnie – Nr rej. C/82 z 11.12.1968 r. Grodzisko jest położone około 2 km na wschód od Skrwilna przy północno-zachodnim brzegu jeziora, otoczone z trzech stron bagnami. Grodzisko stanowi pozostałość założenia obronnego: grodu z k. XII w. i podgrodzia spalonych najprawdopodobniej na skutek najazdów Prusów. Na przełomie XII/XIII w. osada została przeniesiona około 1,5 km na zachód od spalonego grodu, dając początek obecnej wsi Skrwilno.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Skrwilno brak muzeum, niemniej eksponaty z terenu gminy znajdują się w zasobach Muzeum Okręgowego w Toruniu. Dotyczy to tzw. „Skarbu ze Skrwilna” uznanego za jeden z najcenniejszych znalezisk archeologicznych XX w. w Polsce, znalezione na terenie wymienionego powyżej grodziska w Skrwilnie. Znaleźisko obejmuje kolekcję przedmiotów ze złota (o łącznej wadze ok. 2 kg) i srebra (o łącznej wadze ok. 5 kg) pochodzących z przełomu XVI/XVII w. należących do Stanisława Piwo podczaszego płockiego i jego żony Zofii Magdaleny Loki h. Rogala, właścicieli dóbr okalewskich, co stwierdzono na podstawie herbów, którymi sygnowane są znalezione przedmioty. Znaleźisko obejmuje biżuterię męską i żeńską oraz wyroby rzemiosła artystycznego o wysokim poziomie sztuki złotniczej.

W 2018 r. w gminie Skrwilno podjęto inicjatywę wykonania prac remontowo-konserwatorskich w pałacu w Okalewie, w pomieszczeniu pełniącym wcześniej funkcję biblioteki w celu jego dostosowania na potrzeby Regionalnej Izby Historycznej, mającej być miejscem gromadzenia dóbr kultury oraz promocji i rozwoju dziedzictwa lokalnego.

W 2019 roku został ogłoszony przez Gminę Skrwilno konkurs dla szkół podstawowych „Pamiętki przeszłości”. Jego założeniem było zebranie przez zgłoszone klasy eksponatów z dziejów gminy Skrwilno. Zadanie przerosło najśmielsze oczekiwania, gdyż wpłynęło ok. 400 eksponatów. Pojawiła się wówczas koncepcja utworzenia Regionalnej Izby Historycznej w zabytkowym Pałacu w Okalewie.

Na potrzeby Regionalnej Izby Historycznej zgromadzono dotychczas zbiory o charakterze etnograficznym. Są to głównie przedmioty użytkowane niegdyś w domach wiejskich związane z czynnościami dnia codziennego – pranie, prasowanie i gotowanie. Zebrany materiał pochodzi również z dawnych gospodarstw wiejskich i jest mocno związany z tradycjami, jakie występują na terenie gminy Skrwilno. Chodzi tu głównie o tradycje rymarskie i hodowlę koni. Gmina Skrwilno słynęła niegdyś z dużych targów końskich, na które często zjeżdżali się kupcy z całego kraju, a nawet i z zagranicy. Obecnie na terenie gminy jest kilku hodowców koni. Po dziś dzień żyje osoba, która niegdyś zajmowała się rymarstwem, prowadziła obróbkę skóry oraz suszyła uprzęż konną oraz chomąta. Będzie nieocenionym źródłem informacji do planowanej wystawy. Dużą część eksponatów stanowią stare ręczne narzędzia stolarskie, są również dawne narzędzia do prac polowych. W zebranych zasobach są także instrumenty muzyczne (skrzypce, akordeon, stare drewniane pianino) odzwierciedlające tradycję wiejskich zespołów weselnych. Cennymi nabytkami są organy podarowane przez Proboszcza Parafii św. Anny w Skrwilnie oraz dewocjonalia (modlitewniki, obrazy świętych, krzyże). Kolekcję stanowią również maszyny do pisania pochodzące z różnych okresów, radia i telewizory oraz aparaty fotograficzne, powiększalnik fotograficzny czy stary projektor (rzutnik) z dostępnymi bajkami na kliszach. Część przedmiotów pochodzi również z kolekcji gromadzonej przez Urząd Gminy w Skrwilnie. Jest to stara centrala telefoniczna, telefony, zbiór starych dokumentów (rachunki pisane odręcznie i na maszynach do pisania), nitownica do nitów w dowodach osobistych itp. Pojawiła się również kolekcja numizmatyczna (banknoty i monety pochodzące z różnych okresów).

Poza tym wśród zgromadzonych przedmiotów znajdują się podarowane przez mieszkańców gminy Kroniki: Kronika Szkoły Podstawowej w Skudzawach czy Kronika Współzawodnictwa Czytelniczego. Ze szkolnych zasobów należy wymienić również starą szkolną ławkę oraz liczydło. Do zbiorów trafiły również dwa elementy, które pochodzą z zabytkowego Pałacu w Okalewie – jest to lustro oraz porcelanowa zastawa do herbaty.

Aktualnie, w oparciu o zebrane eksponaty, planowana jest koncepcja wystawy stałej, która w pełni ukazywałaby codzienność życia mieszkańców gminy Skrwilno. W tym celu ustalono listę brakujących przedmiotów, które pozwoliłyby wzbogacić i złożyć w spójną całość zakładaną strukturę wystawy. Izba potrzebowałaby jeszcze takich eksponatów, jak m.in.: stare balie do prania, drewniany taboret, drewniana beczka, drewniana szufla do zboża, cep, maselnica do ręcznego wyrobu masła, stół ciesielski, przedmioty wzbogacające kolekcję rymarską oraz kolekcję przedmiotów szkolnych. Cenne będą również stare dokumenty na temat życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego gminy Skrwilno.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe to przekazywane z pokolenia na pokolenie praktyki, wiedza, wyobrażenia, idee, wartości, umiejętności, tradycje i związane z nimi artefakty, miejsca, przedmioty decydujące o lokalnej tożsamości, wspólnoty etnicznej, religijnej, narodowej, które wspólnoty, grupy i jednostki, uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. Obejmują przede wszystkim: język (lokalne gwary, dialekty), tradycje (zwyczaje, rytuały, obrzędy religijne) i związane z nimi: muzykę, taniec, widowiska. Zachowują pamięć o lokalnych wydarzeniach historycznych i lokalnych postaciach historycznych, których działania były szczególnie istotne dla regionu. Dotyczą też wiedzy i systemu wartości (światopoglądu), organizacji życia społeczności, ale też lokalnego rękodzieła i rzemiosła.

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymaga jego utrwalania, zachowania i przekazywania następnym pokoleniom.

Działania na rzecz utrzymania lokalnych tradycji i tożsamości realizowane są przez samorząd gminny, ale także m.in. przez Gminny Dom Kultury w Skrwilnie z Regionalną Izbą Historyczną w Okalewie, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Skrwilno Grodzisko, Gminną Bibliotekę Publiczną w Skrwilnie. Duże znaczenie dla kształtowania lokalnej tożsamości kulturowej mają działania edukacyjne realizowane przez Gminny Dom Kultury w Skrwilnie, obejmujące m.in.:

- edukację historyczną, w tym: pokazy i warsztaty plastyczne dotyczące Skarbu Skrwileńskiego, zapoznanie z dziedzictwem kulturowym regionu, z wykorzystaniem filmu „Skarb ze Skrwilna. Schowany z obawy, odkryty z przypadku”, warsztaty dotyczące pałacu w Okalewie, pałacu w Skrwilnie,
- plenery malarskie dla uczniów w parku w Okalewie połączone ze zwiedzaniem Regionalnej Izby Historycznej,
- „Multimedialna wystawa skarbu ze Skrwilna” - ramach projektu podjęto działania związane z gromadzeniem materiałów (z różnych źródeł) niezbędnych do stworzenia multimedialnej wystawy. Zebrana dokumentacja, w postaci zdjęć, filmów, gazet, wspomnień związanych z wydarzeniami pamiętnego okresu zebrana została w multimedialną postać, by służyć na długie lata przyszłym pokoleniom. Projekt w całości dofinansowany został przez Fundację Banku Gospodarstwa Krajowego, dzięki czemu Gmina Skrwilno nie ponosi żadnych dodatkowych kosztów. Całkowita wartość projektu to 30 000 zł.

Mieszkańcy gminy Skrwilno kultywują również pamięć o wydarzeniach historycznych na terenie gminy:

- co roku jest organizowana uroczysta msza św. upamiętniająca i oddająca hołd ofiarom zbrodni hitlerowskich przy mogile ofiar pomordowanych podczas II wojny światowej w miejscowości Rak,
- co roku jest organizowana uroczysta msza św. upamiętniająca ofiary powstania styczniowego przy krzyżu powstańczym ku czci Powstańców Styczniowych na cmentarzu parafialnym w Skrwilnie,
- w 2023 r. zorganizowany był Piknik Historyczny upamiętniający 60 rocznicę powstania styczniowego w miejscu potyczki pod Kotowami.

Istotne znaczenie w kultywowaniu lokalnej tradycji posiada Ochotnicza Straż Pożarna w Skrwilnie (np. tradycją jest coroczne przygotowywanie przez straż jednego z ołtarzy na uroczystości Bożego Ciała, czy coroczne pełnienie warty przy Grobie Pańskim podczas Triduum Paschalnego). Swój wkład w życie kulturalne gminy wnoszą też OSP w miejscowościach: Czarnia Mała, Przywitowo, Okalewo, Kotowy, Urszulewo, Mościska, Ruda i Skudzawy, ale do tradycji należy zaliczyć także przynależność przedstawicieli kolejnych pokoleń do OSP – OSP Skrwilno w 2022 r. obchodziła 105 rocznicę swojego działania. Na rzecz utrzymania lokalnego dziedzictwa niematerialnego działają Koła Gospodyń Wiejskich w takich miejscowościach jak: Skrwilno, Zambrzyca, Szustek, Przywitowo, Czarnia Mała, Czarnia Duża, Okalewo, Rak, Ruda, Szucie, Zofiewo, Urszulewo uczestniczące w organizowaniu uroczystości gminnych, kultywujące tradycje lokalnych zwyczajów, potraw, rękodzieła.

Na terenie gminy działa Orkiestra Dęta Gminy Skrwilno, i senioralny chór Skrwileniacy.

Ciekawym działaniem lokalnej wspólnoty jest umieszczanie na serwisie społecznościowym Facebook dawnych zdjęć terenów gminy, obiektów i mieszkańców, a także podejmowane w stosunku do nich próby identyfikacji miejsc lub osób.

Coraz większe znaczenie przypisuje się dziedzictwu kulinarnemu. Na liście Produktów tradycyjnych z Pomorza i Kujaw znajdują się także produkty z gminy Skrwilno, w tym: ser biały domowy wyrabiany poprzez podgrzewanie zsiadłego mleka (Okalewo) oraz masło domowe oparte na kwaśniej śmietanie ubijane ręcznie drewnianymi narzędziami (Skrwilno).

W miejscowości Rak działa Kraina Skrwy - Manufaktura Zdrowia - gospodarstwo ekologiczne i wioska tematyczna poświęcona miodom i zdrowotnym właściwościom roślin. Z myślą o pszczołach zasiane tu zostały takie rośliny, jak facelia, lawenda, chaber bławatek czy gryka. Oprócz nich, znajdują się tu różne gatunki drzew i krzewów owocowych. Pszczoły – potrzebne tutaj jako zapylacze – zbierają nektar z takich drzew i krzewów jak czarna i czerwona porzeczka, aronia, śliwka mirabelka, dereń czy pigwowiec japoński. Sąsiedztwo lasów zapewnia natomiast bardzo poszukiwany i prozdrowotny miód spadziowy. Kraina Skrwy – Manufaktura Zdrowia zajmuje się produkcją i dystrybucją produktów pochodzących głównie z gospodarstw ekologicznych. Sprzedawane są tu miody z gospodarstwa pasiecznego. W Krainie Skrwy można również zakupić soki z czerwonej i czarnej porzeczki, owoców czarnego bzu oraz aronii. Do lokalnych produktów można również zaliczyć przetwory mięsne Zakładu Przetwórstwa Mięsnego Żbikowscy. Do produkcji wykorzystywane jest mięso tylko z lokalnych niewielkich hodowli, które świadomie i z wielką starannością selekcjonuje się przed przyjęciem do produkcji. Zakład z niemalże 30-letnią tradycją produkuje dużą ilość przetworów mięsnych.

5.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejsze zasoby środowiska kulturowego gminy skupione są w dwóch miejscowościach: w Skrwilnie i w Okalewie, a ich wartość została potwierdzona poprzez objęcie ich ochroną w oparciu o wpis do rejestru zabytków.

Zabytki należące do Gminy Skrwilno z uwzględnieniem działek geodezyjnych:

1. Pałac w Okalewie - dz. nr 1115/9
2. Park podworski w Skrwilnie – dz. nr 357/2

5.4. Dotychczasowe działania Gminy Skrwilno na rzecz ochrony zabytków z udziałem środków gminnych

5.4.1. „Rekonstrukcja zabytkowego parku w Skrwilnie”

- Okres realizacji projektu 2008-2010
- Zakres prac związanych z rekonstrukcją parku m.in.: karczowanie drzew i krzewów, zabiegi sanitarne i pielęgnacyjne szaty roślinnej, czyszczenie stawów-oczyszczenie dna z osadów, nasadzenia drzew i krzewów, oświetlenie i iluminacje.
- łączna wartość wykonanych prac - 181 929,35 zł, w tym 30 000,00 zł z dofinansowania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a **151 929,35 zł - środki pochodzące z budżetu Gminy Skrwilno.**

5.4.2. Budowa miejsca wypoczynku i rekreacji na terenie podworskiego parku w Skrwilnie”

- Inwestycja zakończona i przekazana do użytkowania - 17 listopada 2010 r.
- Inwestycja polegająca na budowie miejsca wypoczynku i rekreacji zlokalizowana została na terenie zabytkowego parku w Skrwilnie przy ulicy Parkowej
- W ramach projektu wyznaczony teren ogrodzono i wyposażono w atrakcyjny, nowoczesny i bezpieczny sprzęt zabawowy, a w malowniczym miejscu nad stawem ustawiono altanę jako kącik wytchnienia.
- łączna wartość projektu - 45 291,18 zł z udziałem środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w wysokości 23 475 zł oraz **wkładem własnym Gminy Skrwilno na poziomie kwoty 21 816,18 zł.**

5.4.3. Zadanie: Adaptacja pomieszczenia w Pałacu w Okalewie na potrzeby Regionalnej Izby Historycznej

- Okres realizacji - do 30 września 2018 roku
- Wartość inwestycji: 93 081,28 zł. Inwestycja dofinansowana w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, działanie LEADER - 51 838 zł. **Środki własne: 41 243,28 zł**
- Dofinansowanie zostało pozyskane za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania Gmin Dobrzyńskich Region Północ w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023.
- Zakres prac: roboty rozbiórkowe, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, roboty ogólnobudowlane, posadzki, instalacja elektryczna

5.4.4. Zadanie: „Skrwilno, Kwaterna grobowa Rodziny Chełmickich prace renowacyjne oraz konserwatorskie”

- Okres realizacji: do 31 października 2018 r.
- Wartość inwestycji: 229 153,20 zł
- Inwestycja dofinansowana w ramach programu Ochrona zabytków 2018 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kwocie 171 841,99 zł, **środki własne: 57 311,21 zł**
Dofinansowanie zostało pozyskane za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania Gmin Dobrzyńskich Region Północ w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023
- Prace przewidziane dla tej inwestycji:
Prace konserwatorskie w pracowni konserwatorskiej:
 - konserwacja żeliwnej kapliczki,
 - konserwacja tablic nagrobnych (kamiennych i lastrykowej),
 - konserwacja oryginalnego ogrodzenia,
 - konserwacja tablicy inskrypcyjnej,

- konserwacja krzyża żeliwnego
- Prace konserwatorskie wykonywane na miejscu:
- konserwacja krzyża kamiennego wraz z cokołem
 - konserwacja marmurowych rzeźb aniołów

5.4.5. Zadanie: "Zwiększenie atrakcyjności obiektów kultury poprzez renowację mogiły dziedziców na Cmentarzu Parafialnym w Skrwilnie"

- Okres realizacji: do 30 września 2018 r.
- Wartość inwestycji: 199 550 zł, **środki własne: 72 577 zł**
Inwestycja dofinansowana z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” - w kwocie 126 973 zł. Dofinansowanie zostało pozyskane za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania Gmin Dobrzyńskich Region Północ w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023
- Prace przewidziane dla tej inwestycji:
 - prace demontażowe
 - wykopy pod nowe fundamenty oraz wykopy liniowe związane z montażem rur odwadniających
 - podbicie istniejącego postumentu ceglano-budowlanego umieszczonego centralnie, będącego fundamentem dla krzyża kamiennego oraz rzeźb
 - wykonanie fundamentów pod ogrodzenie, krzyż oraz stopień terenowy
 - wykonanie płyty wierzchniej postumentu ceglano-betonowego
 - wykonanie schodów i wejście do kwatery grobowej
 - wykonanie muru oporowego z kamienia odzyskanego z demontażu
 - wymurowanie oraz otynkowanie cokołu ceglano-krzyża
 - wykonanie izolacji fundamentów przed montażem okładzin kamiennych
 - wykonanie nawierzchni grysowej we wnętrzu kwatery

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

W ocenie stanu dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno zastosowano analizę SWOT – jedno z podstawowych narzędzi diagnostycznych pozwalających ocenić zasoby i walory dziedzictwa kulturowego na terenie gminy oraz związane z nimi problemy (mocne i słabe strony), a także szanse wykorzystywania dziedzictwa kulturowego na potrzeby gminy i towarzyszące temu zagrożenia.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zróżnicowane obiekty zabytkowe o walorach historycznych (zabytki sakralne, dworsko-parkowe, budownictwo drewniane, cmentarze, stanowiska archeologiczne, w tym grodzisko – miejsce znalezione „Skarbu ze Skrwilna”, kapliczki i krzyże przydrożne) - atrakcyjne do wykorzystywania w rozwoju turystyki i promocji gminy Skrwilno ▪ opracowany Program Rewitalizacji dla gminy Skrwilno na lata 2016-2023 uwzględniający obiekty zabytkowe na wyznaczonym obszarze rewitalizacji ▪ zaangażowanie lokalnych władz samorządowych w poprawę jakości i ochronę dziedzictwa kulturowego ▪ uwzględnianie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym – gminnych dokumentach planistycznych ▪ internetowa promocja historii i zabytków gminy Skrwilno, np. „Multimedialna wystawa skarbu ze Skrwilna” 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niedostateczna liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ▪ stopniowa dekapitalizacja i eliminacja historycznej zabudowy drewnianej ▪ przebudowa lub remonty zabytkowej zabudowy z utratą cech stylistycznych i detali historycznych na rzecz wprowadzania elementów współczesnych, trwale je zniekształcających ▪ brak powiązań istniejącej ścieżki edukacyjnej z obiektami zabytkowymi na terenie gminy ▪ brak szlaków turystycznych, w tym rowerowych, powiązanych z obiektami zabytkowymi na terenie gminy ▪ renowacja przydrożnych kapliczek i krzyży z utratą cech historycznych właściwych dla okresu ich powstania ▪ konkurencja turystyczna ze strony gmin sąsiednich
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ walory kulturowe i przyrodnicze wykorzystywane w rozwoju turystyki, rekreacji i promocji gminy Skrwilno i rosnące zapotrzebowanie na turystykę krajoznawczą – rowerową, pieszą, wodną ▪ edukacja lokalnej społeczności w zakresie historii gminy, dziedzictwa kulturowego i budowania lokalnej tożsamości ▪ rosnąca świadomość lokalnej społeczności w zakresie znaczenia walorów kulturowych i krajobrazu kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy ▪ uwzględnianie ochrony dziedzictwa kulturowego w polityce przestrzennej i społeczno-gospodarczej gminy ▪ pozyskiwanie wsparcia finansowego z różnych źródeł (w tym Unii Europejskiej) na prace konserwatorskie w obrębie zabytków i promocję dziedzictwa kulturowego gminy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ brak wsparcia finansowego na bieżące utrzymanie obiektów zabytkowych ▪ brak wsparcia finansowego na rewaloryzację obiektów niewpisanych do rejestru zabytków ▪ brak prawnego zabezpieczenia terenów ekspozycji obiektów zabytkowych ▪ niewystarczająca edukacja z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego skutkująca samowolnymi działaniami w obrębie zabytków powodującymi pogorszenie lub utratę ich walorów kulturowych ▪ przekształcenia lokalnego krajobrazu kulturowego poprzez nową zabudowę nienawiązującą do lokalnej tradycji, w tym: budynki mieszkalne realizowane wg projektów „katalogowych”, maszty i stacje bazowe telefonii komórkowych, elektrownie fotowoltaiczne lokalizowane z minimalnym zakresem ograniczeń prawnych, nośniki reklamy ▪ klęski żywiołowe i akty wandalizmu

7. Założenia programowe

Celem sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno na lata 2023-2026 jest poprawa stanu obiektów zabytkowych i krajobrazu kulturowego gminy jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, promocja gminy poprzez zwiększenie jej atrakcyjności turystycznej w oparciu o zasoby zabytków na jej terenie, a także pogłębienie tożsamości lokalnej mieszkańców.

7.1. Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Skrwilno na lata 2023–2026

Analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego gminy w powiązaniu z wymogami ochrony zabytków określonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwoliła na wyodrębnienie następujących priorytetów:

- I. **Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno**
- II. **Dokumentacja, edukacja, promocja dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno**

Dla każdego z priorytetów określono kierunki działań, a poszczególnym kierunkom działań przypisano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania programu opieki.

7.2. Kierunki działań i zadania opieki programu opieki oraz działania programu

Priorytet I: Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno	
Kierunki działań	Zadania
Planowe wykorzystywanie przez samorząd gminy środków prawnych i organizacyjnych na rzecz prawidłowego utrzymania i wykorzystywania dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none">▪ Przyjęcie przez Radę Gminy Skrwilno „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno na lata 2023-2026”▪ Bieżące monitorowanie realizacji „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno na lata 2023-2026”▪ Sporządzanie dokumentów planistycznych uwzględniających ochronę zabytków nieruchomych i archeologicznych oraz krajobrazu kulturowego▪ Planowanie i realizacja zadań w zakresie ochrony zabytków i ich rewaloryzacji
Zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed utratą ich walorów historycznych i degradacją	<ul style="list-style-type: none">▪ Zabezpieczanie środków finansowych w budżecie gminy na bieżące utrzymanie zabytków i ewentualne potrzeby interwencyjne i bieżące utrzymywanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym, z poszanowaniem ich walorów historycznych – bieżące prace remontowo-konserwatorskie▪ Prowadzenie regularnych przeglądów stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie gminy, z uwzględnieniem ich stanu technicznego, zabezpieczeń przeciwpożarowych, alarmowych i innych▪ Bieżące utrzymywanie we właściwym stanie zabytkowych układów zieleni (parki, aleje)▪ Bieżąca współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie ochrony i utrzymania obiektów zabytkowych
Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w zakresie prawidłowego utrzymywania i funkcjonowania zabytków	<ul style="list-style-type: none">▪ Prowadzenie platformy internetowej adresowanej do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych zawierającej informacje dotyczące wymogów prawidłowego użytkowania zabytku, jego konserwacji, a także możliwości pozyskiwania środków finansowych na remonty i prowadzenie prac konserwatorskich w obrębie zabytku i jego otoczenia

Priorytet II: Dokumentacja, edukacja, promocja dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno	
Kierunki działań	Zadania
Zapewnienie mieszkańcom gminy Skrwilno stałego dostępu do informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udostępnienie na stronie bip Gminnej Ewidencji Zabytków i jej stałe weryfikowanie
Poszerzanie wiedzy i zwiększanie świadomości społecznej mieszkańców gminy na temat ochrony dziedzictwa kulturowego gminy i jego znaczenia dla kształtowania lokalnej tożsamości	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prowadzenie edukacji dzieci i młodzieży na wszystkich szczeblach kształcenia w zakresie znajomości historii gminy Skrwilno i lokalnego dziedzictwa kulturowego ▪ Promocja materialnego i niematerialnego dziedzictwa gminy z wykorzystaniem różnych środków przekazu – platforma internetowa w tym: "Multimedialna wystawa skarbu ze Skrwilna", mapa zasobów kulturowych gminy, publikacje
Podnoszenie atrakcyjności turystycznej gminy w aspekcie lokalnego środowiska kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizowanie wydarzeń: konkursów, pikników, wystaw i innych imprez z uwzględnieniem promocji dziedzictwa kulturowego gminy ▪ Wyznaczenie i urządzenie tras turystycznych na terenie gminy z uwzględnieniem zachowanych zabytków – z ich oznakowaniem i wyposażeniem w tablice informacyjne dotyczące ich datowania i historii oraz poprawą ich ekspozycji, iluminacją, a także zapewnieniem ich prawidłowej ekspozycji poprzez wyznaczenie punktów widokowych, uczytelnienie osi widokowych, ochronę przedpól ekspozycji, z uwzględnieniem Regionalnej Izby Historycznej w Okalewie ▪ Utworzenie systemu informacji turystycznej dla gminy i jej stała aktualizacja

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zakłada się iż zadania wskazane w niniejszym gminnym programie opieki nad zabytkami będą realizowane z wykorzystaniem następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne** – kompetencje władz samorządowych wynikające z przepisów prawnych umożliwiające realizowanie gminnej polityki przestrzennej poprzez:
 - podejmowanie uchwał odnośnie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jako podstawowego narzędzia samorządu lokalnego umożliwiającego prawidłową ochronę zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków, przede wszystkim niewpisanych do rejestru zabytków, a także ekspozycji zabytków dla ochrony lokalnego krajobrazu kulturowego
 - podejmowanie uchwał „krajobrazowych” („reklamowych”) ustalających zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych, urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń dla ochrony lokalnego krajobrazu kulturowego
 - podejmowanie uchwał w sprawie finansowania prac budowlanych remontowych i konserwatorskich w obrębie zabytków będących własnością gminy
 - podejmowanie uchwał w sprawie dofinansowywania prac budowlanych remontowych i konserwatorskich w obrębie zabytków niebędących własnością gminy
 - współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków

- **instrumenty finansowe** – zabezpieczanie i wydatkowanie przez gminę środków własnych i pozyskiwanie środków z innych źródeł:
 - finansowanie prac budowlanych remontowych i konserwatorskich w obrębie zabytków będących własnością gminy
 - dofinansowywanie z budżetu gminy prac budowlanych remontowych i konserwatorskich w obrębie zabytków niebędących własnością gminy
 - pozyskiwanie środków finansowych na utrzymanie zabytków i opiekę nad zabytkami ze źródeł powiatowych, wojewódzkich, krajowych, europejskich, prywatnych i in.
 - wspieranie działań na rzecz opieki nad zabytkami poprzez zachęty finansowe dla właścicieli i użytkowników – dotacje, subwencje, nagrody, ulgi podatkowe i in.
- **instrumenty koordynacji** - zapewnienie spójności działań w zakresie opieki nad zabytkami wynikających z różnych programów i projektów, w tym:
 - współpraca w tym zakresie z jednostkami samorządu powiatowego i wojewódzkiego
 - współpraca z właścicielami/zarządcami poszczególnych obiektów zabytkowych
 - współpraca z sąsiednimi gminami
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi
- **instrumenty społeczne** - współpraca z lokalną społecznością w zakresie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez:
 - konsultacje dokumentów gminnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - konsultacje projektów dotyczących wykorzystywania zasobów kulturowych gminy do rozwoju turystyki i promocji gminy
 - współpracę z organizacjami społecznymi i pozarządowymi w zakresie opieki nad zabytkami
 - realizowanie działań edukacyjnych w zakresie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego i pogłębiania lokalnej tożsamości
- **instrumenty kontrolne** – pozwalające na stałą ocenę jakości utrzymania zabytków na terenie gminy i ocenę wyników działań podejmowanych na rzecz opieki nad zabytkami
 - monitoring stanu zachowania zabytków na terenie gminy, w tym weryfikacje gminnej ewidencji zabytków
 - monitoring realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Program wymaga zaktualizowania po upływie 4 lat i ponownego przedłożenia Radzie Gminy Skrwilno.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno na lata 2023-2026” jest sporządzony przez Wójta Gminy Skrwilno, zgodnie z treścią art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program jest sporządzony na okres czterech lat i wymaga przyjęcia uchwałą przez Radę Gminy po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Co dwa lata Wójt jest zobowiązany do przedstawienia Radzie Gminy sprawozdania z realizacji programu. Sprawozdanie winno określać stan realizacji programu i efektywność realizowania planowanych zadań przedstawiony w % lub liczbach.

Dla właściwej oceny jakości realizacji „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno na lata 2023-2026” przyjmuje się następujące kryteria:

W ramach priorytetu I: Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno

- Liczba sporządzonych dokumentów planistycznych uwzględniających ochronę zabytków nieruchomych i archeologicznych oraz krajobrazu kulturowego, oraz powierzchnia terenu objęta dokumentami planistycznymi
- Liczba i rodzaj zrealizowanych zadań w zakresie ochrony zabytków i ich rewaloryzacji
- Wielkość środków finansowych wydatkowanych z budżetu gminy na bieżące utrzymanie zabytków i ewentualne potrzeby interwencyjne

- Wielkość środków finansowych wydatkowanych z budżetu gminy na zachęty finansowe i pomoc prawną dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami
- Liczba i rodzaj zadań zrealizowanych przy współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie ochrony i utrzymania obiektów zabytkowych
- Liczba dokonanych przeglądów stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie gminy, z uwzględnieniem ich stanu technicznego, zabezpieczeń przeciwpożarowych, alarmowych i innych
- Wielkość środków finansowych wydatkowanych z budżetu gminy na bieżące utrzymywanie we właściwym stanie zabytkowych układów zieleni (parki, cmentarze, aleje)
- Liczba właścicieli zabytków którzy skorzystali z pomocy Urzędu Gminy w zakresie informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na remonty i prowadzenie prac konserwatorskich w obrębie zabytku i jego otoczenia
- Liczba i rodzaj obiektów zabytkowych objętych bieżącym utrzymywaniem we właściwym stanie technicznym, z poszanowaniem ich walorów historycznych – bieżące prace remontowo-konserwatorskie i pielęgnacyjne

W ramach priorytetu II: Dokumentacja, edukacja, promocja dziedzictwa kulturowego gminy Skrwilno

- Zweryfikowanie Gminnej Ewidencji Zabytków i przedstawienie jej wyników
- Liczba osób odwiedzających platformę internetową adresowaną do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych zawierającą informacje dotyczące wymogów prawidłowego użytkowania zabytku, jego konserwacji, oraz możliwości finansowania prac konserwatorskich w obrębie zabytku, a także liczba aktualizacji dokonanych w obrębie platformy
- Liczba zajęć lekcyjnych, pogadanek, konkursów i in. działań z zakresu edukacji dzieci i młodzieży na wszystkich szczeblach kształcenia w zakresie znajomości historii gminy Skrwilno i lokalnego dziedzictwa kulturowego
- Liczba i rodzaj zorganizowanych wydarzeń: konkursów, pikników, wystaw i innych imprez z uwzględnieniem promocji dziedzictwa kulturowego gminy
- Liczba i rodzaj zrealizowanych działań na rzecz promocji materialnego i niematerialnego dziedzictwa gminy z wykorzystaniem różnych środków przekazu – platforma internetowa, mapa zasobów kulturowych gminy, publikacje
- Liczba lub długość wyznaczonych i urządzonych tras turystycznych na terenie gminy z uwzględnieniem zachowanych zabytków – z ich oznakowaniem i wyposażeniem w tablice informacyjne dotyczące ich datowania i historii oraz poprawą ich ekspozycji, iluminacją, a także zapewnieniem ich prawidłowej ekspozycji poprzez wyznaczenie punktów widokowych, uczytelnienie osi widokowych, ochronę przedpól ekspozycji.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zasady finansowania opieki nad zabytkami zostały zdefiniowane w rozdziale 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gdzie wskazano obowiązek finansowania prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku przez osobę fizyczną lub jednostkę organizacyjną posiadającą tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Obowiązek finansowania prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku dotyczy również jednostek samorządu terytorialnego posiadających tytuł prawny do zabytku i jest traktowany jako zadanie własne tej jednostki.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości pozyskiwania środków finansowych na opiekę nad zabytkami ze źródeł samorządowych, rządowych, prywatnych, przy czym zabezpieczenie w budżecie gminy środków własnych dotyczy nie tylko pełnego finansowania wybranych zadań, jest też niezbędne przy pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w odniesieniu do których wymagany jest tzw. wkład własny.

10.1. Środki publiczne

Źródła finansowania zewnętrznego można podzielić na środki publiczne, prywatne i zachęty podatkowe. Większość środków dedykowana jest wyłącznie obiektom wpisanym do rejestru zabytków, a beneficjentami są najczęściej kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe oraz jednostki samorządu terytorialnego. Znacznie rzadziej środki przeznaczane są dla wspólnot mieszkaniowych czy osób prywatnych.

10.1.1. Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Program jest realizowany ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 i jest przyznawany gminom, powiatom i województwom. Dofinansowanie z Programu przeznacza się na pokrycie wydatków związanych z realizacją zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dofinansowanie może być przeznaczone na realizację zadań inwestycyjnych obejmujących:

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków
- udzielanie przez wnioskodawcę dotacji na nakłady konieczne, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków

<http://www.torun.wkz.gov.pl/bip/162/uchwala-nr-2322022-rady-ministrow>

10.1.2. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

▪ Ochrona zabytków

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz udostępnianie ich na cele publiczne. Minimalna kwota dofinansowania wynosi 25 000,00 zł. Dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych, w szczególnych przypadkach może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych lub w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej. Dokumentem wymaganym na etapie składania wniosku jest skan pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków na prace będące przedmiotem wniosku.

<https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow4>

▪ Ochrona zabytków archeologicznych

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla danego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Program ma określone dwa cele szczegółowe: wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych oraz wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już badań przeprowadzonych jeszcze w XX w. Wsparcie jest kierowane do projektów, które zapewnią wysoką wartość naukową i

poznawczą prowadzonych działań. Dofinansowanie jest przewidziane dla dwóch rodzajów zadań (których nie należy łączyć):

- weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do rejestru zabytków nieruchomych (A), celem weryfikacji powinno być przygotowanie dokumentacji dającej podstawy do wpisania zabytku do rejestru zabytków archeologicznych (C);
- opracowanie wraz z obowiązującą publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.)

<https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-archeologicznych4>

▪ **Groby i cmentarze wojenne w kraju**

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłocznego działania,
- opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej,
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego,
- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji i promocji,
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów,
- stosowanie, w ramach obowiązujących przepisów prawa, rozwiązań sprzyjających lepszej ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych

<https://www.gov.pl/web/kultura/groby-i-cmentarze-wojenne-w-kraju4>

10.1.3. Dotacje Narodowego Instytutu Dziedzictwa

▪ **Wspólnie dla dziedzictwa**

Celem programu jest tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości do rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń. Program jest adresowany do organizacji pozarządowych. Dofinansowywane są zadania adresowane przede wszystkim do lokalnych społeczności, realizujących strategiczne cele Programu poprzez następujące działania:

- prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;
- działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
- działania zmierzające do zachowania i wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;

- działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmocnienia społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
- działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

<https://nid.pl/dotacie/>

▪ **Ochrona zabytków archeologicznych**

Celem strategicznym programu jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodnie z przepisami prawa oraz normami międzynarodowymi. Aktualnie cel programu jest realizowany przez dofinansowanie realizacji dwóch grup działań:

- weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.).

<https://nid.pl/dotacie/>

▪ **„Niematerialne – przekaz dalej”**

Głównym celem programu jest wspieranie projektów dotyczących zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, służących wzmocnieniu przekazu pokoleniowego ochrony i popularyzacji tych zjawisk. Działania realizowane w ramach programu powinny zwiększać wiedzę społeczeństwa na temat roli tego dziedzictwa w kulturze lokalnej i ogólnopolskiej, aktywizować społeczności lokalne i budować sieci współpracy w zakresie poznawania, ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym.

Program adresowany jest do organizacji pozarządowych, które albo są Depozytariuszami zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, albo współpracują z Depozytariuszami (w ramach przygotowanego projektu).

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań związanych ze zjawiskami/elementami wpisanymi na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, obejmujących:

- działania związane z dokumentowaniem elementów niematerialnego dziedzictwa prowadzące do ich głębszego utrwalenia, zachowania dla kolejnych pokoleń oraz popularyzujące lokalne niematerialne dziedzictwo;
- projekty wspierające międzypokoleniowy przekaz wiedzy i umiejętności, prowadzące do nabycia nowych kompetencji we wszystkich dziedzinach związanych z danym zjawiskiem;
- działania edukacyjne prowadzące do wzmocnienia świadomości społecznej, szczególnie wśród młodego pokolenia, na temat roli dziedzictwa niematerialnego w kulturze lokalnej i ogólnopolskiej.

<https://nid.pl/dotacie/>

10.1.4. Konkursy Narodowego Instytutu Dziedzictwa

▪ **Zabytek zadbany**

Konkurs ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków

Kategorie konkursowe:

- A. Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- B. Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- C. Adaptacja obiektów zabytkowych;
- D. Architektura i budownictwo drewniane;
- E. Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynieryjne);
- F. Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Nagrodzeni i wyróżnieni otrzymują tablice „Zabytku Zadbanego” do oznakowania obiektów. Nagrodzone zabytki są prezentowane w dedykowanych wydawnictwach Narodowego Instytutu Dziedzictwa, przekazywanych właścicielom zabytków i przedstawicielom ogólnopolskiego środowiska konserwatorskiego.

<https://nid.pl/konkursy/>

▪ **Samorząd dla dziedzictwa**

Konkurs jest adresowany do samorządów gminnych (miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich), które wzorowo wywiązują się z obowiązku opracowywania i wdrażania Gminnych programów opieki nad zabytkami, spełniając ustawowe cele realizacji tych programów – ochronę i zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego oraz zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy w oparciu o efektywne wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego.

Laureaci oraz wyróżnieni wyłonieni przez Jury konkursu otrzymują dyplomy oraz tablice pamiątkowe. Nagrodami dla laureatów konkursu są filmy promujące dziedzictwo kulturowe gmin wyprodukowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Dodatkowo, w każdej edycji konkursu NID prowadzi w zarządzanych przez siebie kanałach komunikacji kampanię informacyjną na temat dziedzictwa kulturowego gmin oraz działań samorządów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

<https://nid.pl/konkursy/>

10.1.5. Środki Funduszu Kościelnego

Fundusz kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43. budżetu państwa – wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne. Dysponentem środków jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dotacje są przeznaczane na:

- konserwacje i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej,
- wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej

Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac konserwatorskich dotyczących otoczenia obiektu (np. chodniki, ogrodzenia, trawniki).

<https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-kościelny>

10.1.6. Dotacje celowe z budżetu państwa udzielane przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacje są udzielane corocznie na podstawie zarządzenia Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, oraz prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

<http://www.torun.wkz.gov.pl/bip/art/files/345>

10.2. Inne źródła

Finansowaniem działań na rzecz ochrony zabytków zajmują się również wybrane fundacje, w tym:

10.2.1. Fundacja City Handlowy im. Leopolda Kronenberga

W Programie dotacji udzielane jest dofinansowanie w różnych obszarach programowych, w tym „Dziedzictwo kulturowe”. O dotacje mogą wnioskować: fundacje, stowarzyszenia, uczelnie wyższe, szkoły, domy kultury, biblioteki, jednostki samorządu terytorialnego.

<https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/9637.htm>

10.2.2. Fundacja KGHM Polska Miedź

Fundacja wspiera m.in. inicjatywy w obszarze kultury i tradycji. Celem Fundacji jest troska o lokalną tożsamość, tradycje i wsparcie tych obszarów, które są dla ludzi ważne. Podstawą działania są darowizny udzielane osobom fizycznym i instytucjom na odbudowę i rewitalizację zabytków.

<http://fundacjakghm.pl/kultura-i-tradycje/>

10.3. Zachęty podatkowe

Polski Ład – ulga na zabytki

Ulga to zachęta podatkowa (odliczenie od podstawy opodatkowania) skierowana do właścicieli lub współwłaścicieli zabytku nieruchomego będących podatnikami PIT. Ulga polega na odliczeniu od podstawy opodatkowania:

- 50% kwoty poniesionych wydatków na wpłaty na fundusz remontowy oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dotyczące zabytku (wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków);
- poniesionego wydatku na nabycie zabytku wpisanego do rejestru zabytków:
 - pod warunkiem, że na nabytą nieruchomość ponosisz również wydatek o charakterze remontowo – konserwatorskim;
 - nie więcej niż kwotę odpowiadającą iloczynowi 500 zł i liczby metrów kwadratowych powierzchni użytkowej tego zabytku;
 - limit odliczenia na wszystkie inwestycje z tego tytułu nie może przekroczyć 500 000 zł.

Wpłaty na fundusz remontowy, wydatki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane odlicza się w zeznaniu podatkowym składanym za rok podatkowy, w którym poniesiono wydatki.

Wydatki na nabycie zabytku nieruchomego odlicza się w zeznaniu podatkowym składanym za rok, w którym po raz pierwszy na rzecz tego zabytku poniesiono wydatki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane.

W przypadku wydatków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane podatnik musi:

- być właścicielem lub współwłaścicielem zabytku nieruchomego w momencie ponoszenia wydatku,
- posiadać sporządzone na piśmie pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie tych prac – w przypadku zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- posiadać sporządzone na piśmie zalecenia konserwatorskie – w przypadku zabytku nieruchomego znajdującego się w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków,
- posiadać fakturę wystawioną przez podatnika podatku VAT niekorzystającego ze zwolnienia od tego podatku

<https://www.podatki.gov.pl/polski-lad/poradnik-ulga-na-zabytki-polski-lad/>

10.4. Dotacje wojewódzkie

Na podstawie art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego podejmuje corocznie uchwałę w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Środki na dotacje to środki unijne pochodzące z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego oraz budżetu województwa, rozdysponowywane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

<https://kujawsko-pomorskie.pl/projekty-unijne>

10.5. Dotacje powiatowe

Na podstawie art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zgodnie z Art. 82. ust. 1 łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

10.6. Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020 poz. 713) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytku określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie może udzielać dotacji na prace przy tych obiektach.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Na terenie gminy Skrwilno przewiduje się prowadzenie i finansowanie następujących robót budowlanych, konserwatorskich i restauratorskich:

- **Rekonstrukcja parku podworskiego w Skrwilnie – etap 2** w zakresie przebudowy ścieżek o łącznej długości 710 m i szerokości 2,12 m
 - inwestycja otrzyma dofinansowanie wysokości 490 000 zł w ramach rządowego Programu Odbudowy
- **Renowacja elewacji plebanii w Skrwilnie**
 - inwestycja otrzyma dofinansowanie wysokości 147 000 zł w ramach rządowego Programu Odbudowy
- **Renowacja elewacji kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej szkaplerznej w Okalewie**
 - inwestycja otrzyma dofinansowanie wysokości 147 000 zł w ramach rządowego Programu Odbudowy

Planowane są także inwestycje:

- **Odrestaurowanie pałacu w zespole pałacowo-parkowym w Okalewie – etap 1**
- **Konserwacja zabytkowej kwatery grobowej Rodziny Chełmickich – etap II**
- **Konserwacja zabytkowej kwatery grobowej Rodzin Cissowskich i Witke-Jeżewskich**

W miarę możliwości w corocznym uchwalaniu budżetu Gminy Skrwilno będą rezerwowane środki własne na prace remontowe i porządkowe w obrębie zabytków i ich otoczenia, w tym zabytkowej zieleni (parki, cmentarze, aleje). Zakłada się także zabezpieczanie środków własnych na działania edukacyjne w zakresie opieki nad zabytkami, historii gminy, a także promocję lokalnego dziedzictwa.

W rocznym budżecie gminy Skrwilno będzie przeznaczony ok. 2% na ochronę zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skrwilno oprócz ukierunkowania na ochronę zabytków będzie istotnym narzędziem w realizacji polityki gminnej w zakresie jej promocji a także w zakresie budowania lokalnej tożsamości.

12. Załączniki

12.1. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINIE SKRWILNO (STAN NA 09.2023)

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Blizsza chronologia	Uwagi	Karty zabytków - numery stron
1	Zofiewo	1	38-53	1	osada		OR	archiwalne nieznana lokalizacja	1
2	Zofiewo	2	38-53	2	śląd osadnictwa		neolit		3
3	Zofiewo	3	38-53	3	śląd osadnictwa		nowożytny XVIII-XIX w.		5
4	Zofiewo	4	38-53	4	śląd osadnictwa		nowożytny XVIII-XIX w.		7
5	Zofiewo	5	38-53	5	śląd osadnictwa		nowożytny XVIII-XIX w.		9
6	Zofiewo	6	38-53	6	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.		11
7	Zofiewo	7	38-53	7	osada		nowożytny XVIII-XIX w.		13
8	Zofiewo	8	38-53	8	osada		nowożytny XVIII-XIX w.		15
9	Zofiewo	9	38-53	9	osada		nowożytny XVIII w.		17
10	Zofiewo	10	38-53	10	śląd osadnictwa		nowożytny XVIII-XIX w.		19
11	Przywitowo	1	39-52	2	cmentarzysko	k. pomorska	Ha-La	archiwalne nieznana lokalizacja	21
12	Kotowy	1	39-52	41	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.		23
13	Kotowy	2	39-52	42	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		25
14	Kotowy	3	39-52	43	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		27
15	Kotowy	4	39-52	44	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		29
16	Kotowy	5	39-52	45	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		31
17	Kotowy	6	39-52	46	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		33
18	Kotowy	7	39-52	47	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		35
19	Kotowy	8	39-52	48	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		37
20	Kotowy	9	39-52	49	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		39

21	Kotowy	10	39-52	50	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		41
22	Kotowy	11	39-52	51	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		43
23	Kotowy	12	39-52	52	osada		nowożytny XVI-XVII w.		45
24	Wólka	1	39-52	124	śląd osadnictwa		epoka brązu		47
25	Wólka	2	39-52	125	śląd osadnictwa		neolit		49
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		
26	Wólka	3	39-52	126	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI/XVII w.		51
27	Wólka	4	39-52	127	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.		53
28	Wólka	5	39-52	128	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.		55
29	Wólka	6	39-52	129	śląd osadnictwa		epoka brązu		57
30	Wólka	7	39-52	130	osada		wczesne średniowiecze X- XI w.		59
31	Wólka	8	39-52	131	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		61
32	Wólka	9	39-52	132	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XII-XIII w.		63
33	Wólka	10	39-52	133	śląd osadnictwa		epoka brązu		65
					osada		nowożytny XVI-XVII w.		
34	Wólka	11	39-52	134	śląd osadnictwa	k. łużycka	epoka brązu		67
35	Wólka	12	39-52	135	śląd osadnictwa	k. amfor kulistych	neolit		69
36	Wólka	13	39-52	136	osada	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu		71
37	Wólka	14	39-52	137	śląd osadnictwa	k. amfor kulistych	neolit		73
38	Wólka	15	39-52	138	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.		75
39	Wólka	16	39-52	139	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI/XVII w.		77
40	Przywitowo	2	39-52	140	śląd osadnictwa		pradzieje		79
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.		
41	Przywitowo	3	39-52	141	śląd osadnictwa		nowożytny XVIII-XIX w.		81
42	Przywitowo	4	39-52	142	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.		83

43	Przywitowo	5	39-52	143	śląd osadnictwa	k. amfor kulistycznych	neolit		85
					osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.		
44	Przywitowo	6	39-52	144	osada		nowożytny XVI-XVIII w.		87
45	Przywitowo	7	39-52	145	osada		nowożytny XVIII-XIX w.		89
46	Przywitowo	8	39-52	146	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		91
47	Przywitowo	9	39-52	147	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.		93
48	Przywitowo	10	39-52	148	dwór na kopcu		nowożytny XVI-XVII w.		95
49	Przywitowo	11	39-52	149	osada		nowożytny XVI-XVIII w.		97
50	Przywitowo	12	39-52	150	osada		nowożytny XVI-XVII w.		99
51	Przywitowo	13	39-52	151	osada		nowożytny XVI-XVII w.		101
52	Przywitowo	14	39-52	152	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		103
53	Przywitowo	15	39-52	153	osada		nowożytny XVI-XVII w.		105
54	Przywitowo	16	39-52	154	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		107
55	Przywitowo	17	39-52	155	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		109
56	Przywitowo	18	39-52	156	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.		111
57	Przywitowo	19	39-52	157	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		113
58	Przywitowo	20	39-52	158	osada		nowożytny XVI-XVIII w.		115
59	Borki	1	39-53	1	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		117
60	Budziska	1	39-53	2	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		119
61	Budziska	2	39-53	3	dwór? Folwark? Zadroda?	?	?		121
62	Czerwonka	1	39-53	4	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		123
63	Niemcowizna	1	39-53	5	śląd osadnictwa		neolit		125
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		
64	Niemcowizna	2	39-53	6	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		127
65	Niemcowizna	3	39-53	7	śląd osadnictwa	?	?		129

66	Niemcowizna	4	39-53	8	śląd osadnictwa		neolit		131
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		
67	Niemcowizna	5	39-53	9	śląd osadnictwa		neolit		133
68	Niemcowizna	6	39-53	10	śląd osadnictwa	k. polska	XV w.		135
69	Okalewo	1	39-53	11	skarb	?	?	archiwalne nieznana lokalizacja	137
70	Okalewo	2	39-53	12	śląd osadnictwa	k. prapolska	XII-XIII w.		139
71	Okalewo	3	39-53	13	śląd osadnictwa	k. prapolska	XI-XII w.		141
72	Okalewo	4	39-53	14	?	?	?		143
73	Okalewo	5	39-53	15	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu		145
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		
74	Okalewo	6	39-53	16	śląd osadnictwa		neolit		147
					osada	k. prapolska	XII-XIII w.		
75	Okalewo	7	39-53	17	osada	k. prapolska	XII-XIII w.		149
76	Okalewo	8	39-53	18	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		151
77	Okalewo	9	39-53	19	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		153
78	Okalewo	10	39-53	20	śląd osadnictwa		neolit		155
79	Okalewo	11	39-53	21	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		157
80	Okalewo	12	39-53	22	osada	k. polska	XV-XVI w.		159
81	Okalewo	13	39-53	23	osada	k. polska	XV-XVI w.		161
82	Okalewo	14	39-53	24	osada	k. prapolska	XII-XIII w.		163
83	Okalewo	15	39-53	25	śląd osadnictwa	k. pomorska	Ha-La		165
					osada	k. polska	XIV-XV w.		
84	Okalewo	16	39-53	26	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		167
85	Okalewo	17	39-53	27	śląd osadnictwa	k. prapolska	XII-XIII w.		169
86	Okalewo	18	39-53	28	śląd osadnictwa		neolit		171
87	Okalewo	19	39-53	29	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		173
88	Okalewo	20	39-53	30	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		175
89	Okalewo	21	39-53	31	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		177

90	Okalewo	22	39-53	32	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		179
91	Szczawno	2	39-53	33	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		181
92	Szczawno	3	39-53	34	śląd osadnictwa	k. prapolska	XII-XIII w.		183
93	Szczawno	4	39-53	35	śląd osadnictwa	k. pomorska	Ha-La		185
94	Szczawno	5	39-53	36	osada	k. polska	XIII-XIV w		187
95	Szczawno	6	39-53	37	osada	k. wielbarska	OR		189
					osada	k. polska	k. polska-nowożytny XV-XVI w		
96	Szczawno	7	39-53	38	osada	k. polska	XIV-XV w.		191
97	Szczawno	8	39-53	39	osada	k. prapolska	XIII w.		193
98	Szczawno	9	39-53	40	śląd osadnictwa		neolit		195
99	Szczawno	10	39-53	41	osada		neolit/epoka brązu		197
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		
100	Szczawno	11	39-53	42	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		199
101	Szczawno	12	39-53	43	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		201
102	Szczawno	13	39-53	44	osada		nowożytny XVI-XVII w.		203
103	Szucie Skrwileńskie	1	39-53	45	śląd osadnictwa		epoka brązu		205
104	Szustek	1	39-53	46	osada	k. prapolska	XII-XIII w.		207
105	Szustek	2	39-53	47	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		209
106	Szustek	3	39-53	48	śląd osadnictwa		neolit		211
					osada	k. prapolska	XII-XIII w.		
107	Szustek	4	39-53	49	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		213
108	Skudzawy	1	40-52	3	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		215
109	Skudzawy	2	40-52	4	śląd osadnictwa		neolit/epoka brązu		217
					osada	k. wielbarska	OR		
					osada		wczesne średniowiecze X- XI w.		
110	Skudzawy	3	40-52	5	śląd osadnictwa	k. łużycka	V okres epoki brązu		219
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		
111	Skudzawy	4	40-52	6	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.		221

112	Skudzawy	5	40-52	7	śląd osadnictwa		neolit/epoka brązu	223
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.	
113	Skudzawy	6	40-52	8	śląd osadnictwa		neolit/epoka brązu	225
					śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR	
					osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.	
114	Skudzawy	7	40-52	9	śląd osadnictwa	k. trzciniecka	III okres epoki brązu	227
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.	
115	Skudzawy	8	40-52	10	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	229
116	Skudzawy	9	40-52	11	osada	k. ceramiki grzebykowo-dołkowej	neolit	231
117	Skudzawy	10	40-52	12	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	233
118	Skudzawy	11	40-52	13	śląd osadnictwa	k. ceramiki grzebykowo-dołkowej	neolit	235
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	
119	Skudzawy	12	40-52	14	osada	k. trzciniecka	III okres epoki brązu	237
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	
120	Skudzawy	13	40-52	15	śląd osadnictwa	k. łużycka	V okres epoki brązu	239
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	
121	Skudzawy	14	40-52	16	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	241
122	Skudzawy	15	40-52	17	osada		wczesne średniowiecze XI- XII w.	243
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	
123	Skudzawy	16	40-52	18	osada		nowożytny XVI-XVII w.	245
124	Skudzawy	17	40-52	19	śląd osadnictwa	k. trzciniecka	II-III okres epoki brązu	247
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	
125	Skudzawy	18	40-52	20	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	249
126	Skudzawy	19	40-52	21	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.	251
127	Skudzawy	20	40-52	22	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	253

128	Skudzawy	21	40-52	23	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.	255
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	
129	Skudzawy	22	40-52	24	osada		neolit/epoka brązu	257
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.	
130	Skudzawy	23	40-52	25	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	259
131	Skudzawy	24	40-52	26	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	261
132	Skudzawy	25	40-52	27	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	263
133	Skudzawy	26	40-52	28	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	265
134	Skudzawy	27	40-52	29	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.	267
135	Skudzawy	28	40-52	30	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	269
136	Skudzawy	29	40-52	31	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu	271
137	Skudzawy	30	40-52	32	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	273
138	Skudzawy	31	40-52	33	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.	275
139	Skudzawy	32	40-52	34	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	277
140	Szucie	7	40-52	35	osada	k. trzciniicka	II-III okres epoki brązu	279
141	Szucie	8	40-52	36	osada		nowożytny XVII-XVIII w.	281
142	Szucie	9	40-52	37	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu	283
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.	
143	Szucie	10	40-52	38	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.	285
144	Szucie	11	40-52	39	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	287
145	Skudzawy Nowe	1	40-52	61	śląd osadnictwa	k. ceramiki grzebykowo-dołkowej	neolit	289
146	Baba	1	40-52	62	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu	291
147	Baba	2	40-52	63	śląd osadnictwa	k. ceramiki grzebykowo-dołkowej	neolit	293
148	Baba	3	40-52	64	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	295
149	Baba	4	40-52	65	śląd osadnictwa		neolit/epoka brązu	297
150	Baba	5	40-52	66	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.	299

151	Urszulewo	8	40-52	67	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.		301
152	Skrwilno	1	40-53	1	osada/grodzisko		wczesne średniowiecze IX- XII w.		303
153	Skrwilno	2	40-53	2	osada		wczesne średniowiecze IX- XII w.		305
154	Skrwilno	3	40-53	3	cmentarzysko		wczesne średniowiecze		307
155	Skrwilno	4	40-53	4	fundament		nowożytny		309
156	Szucie	1	40-53	5	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		311
157	Szucie	2	40-53	6	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		313
158	Szucie	3	40-53	7	śląd osadnictwa		nowożytny XVIII w.		315
159	Szucie	4	40-53	8	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		317
					śląd osadnictwa		nowożytny XVIII w.		
160	Szucie	5	40-53	9	osada	k. wielbarska	OR		319
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.		
161	Szucie	6	40-53	10	osada	k. łużycka	halsztat		321
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		
162	Skrwilno	5	40-53	11	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu		323
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.		
163	Skrwilno	6	40-53	12	osada		nowożytny XVI w.		325
164	Skrwilno	7	40-53	13	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		327
165	Skrwilno	8	40-53	14	osada		nowożytny XVI w.		329
166	Skrwilno	9	40-53	15	osada		nowożytny XVI-XVIII w.		331
167	Skrwilno	10	40-53	16	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		333
168	Skrwilno	11	40-53	17	śląd osadnictwa		nowożytny XVI w.		335
169	Skrwilno	12	40-53	18	gródek stożkowy	?	?		337
170	Skrwilno	13	40-53	19	osada		późne średniowiecze XV w.		339
171	Skrwilno	14	40-53	20	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		341
172	Skrwilno	15	40-53	21	osada		nowożytny XVI-XVII w.		343
173	Skrwilno	16	40-53	22	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		345

174	Skrwilno	17	40-53	23	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze IX- X w.		347
					osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVIIw.		
175	Skrwilno	18	40-53	24	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.		349
176	Skrwilno	19	40-53	25	osada		późne średniowiecze XV w.		351
177	Skrwilno	20	40-53	26	śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.		353
178	Skrwilno	21	40-53	27	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		355
179	Skrwilno	22	40-53	28	śląd osadnictwa	k. wielbarska	OR		357
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		
180	Skrwilno	23	40-53	29	osada		późne średniowiecze XV w.		359
181	Szczawno	1	40-53	30	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		361
182	Szczawno	2	40-53	31	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.	Zdublowany numer na tym samym arkuszu AZP (jak w kolejnym wierszu); brak lokalizacji stanowiska na mapach	363
183	Rak	1	40-53	31	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		365
184	Rak	2	40-53	32	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		367
185	Ruda	1	40-53	33	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu		369
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.		
186	Ruda	2	40-53	34	osada		nowożytny XVI-XVII w.		371
187	Ruda	3	40-53	35	osada		nowożytny XVI-XVII w.		373
188	Ruda	4	40-53	36	osada		nowożytny XVI-XVII w.		375
189	Ruda	5	40-53	37	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.		377
					osada		nowożytny XVII w.		
190	Ruda	6	40-53	38	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		379
191	Ruda	7	40-53	39	osada		nowożytny XVI w.		381

192	Ruda	8	40-53	40	osada	k. ceramiki sznurowej	neolit		383
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		
193	Ruda	9	40-53	41	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		385
194	Ruda	10	40-53	42	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		387
195	Ruda	11	40-53	43	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.		389
196	Ruda	12	40-53	44	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.		391
197	Otocznia	1	40-53	45	osada	k. łużycka	V okres epoki brązu/halsztat C		393
					osada	k. wielbarska	OR		
198	Otocznia	2	40-53	46	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.		395
199	Otocznia	3	40-53	47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		397
200	Mościska	1	40-53	48	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		399
201	Mościska	2	40-53	49	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		401
202	Mościska	3	40-53	50	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		403
203	Mościska	4	40-53	51	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.		405
204	Mościska	5	40-53	52	osada		nowożytny XVI-XVII w.		407
205	Mościska	6	40-53	53	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		409
206	Zambrzyca	1	40-53	54	osada		nowożytny XVI-XVII w.		411
207	Zambrzyca	2	40-53	55	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		413
208	Zambrzyca	3	40-53	56	osada		nowożytny XVI-XVII w.		415
209	Zambrzyca	4	40-53	57	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV - XV w.		417
210	Zambrzyca	5	40-53	58	osada		nowożytny XVI w.		419
211	Zambrzyca	6	40-53	59	osada		nowożytny XVI w.		421
212	Urszulewo	1	41-52	13	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		423
213	Urszulewo	2	41-52	14	osada		nowożytny XVII-XVIII w.		425
214	Urszulewo	3	41-52	15	osada		późne średniowiecze XV - XVI w.		427
215	Urszulewo	4	41-52	16	osada		późne średniowiecze XV - XVI w.		429
216	Urszulewo	5	41-52	17	osada		późne średniowiecze XV w.		431
217	Urszulewo	6	41-52	18	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.		433

218	Urszulewo	7	41-52	19	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.		435
219	Czarnia Duża	1	41-53	1	osada		nowożytny XVI-XVII w.		437
220	Czarnia Duża	2	41-53	2	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		439
221	Czarnia Duża	3	41-53	3	osada		nowożytny XVI-XVII w.		441
222	Czarnia Duża	4	41-53	4	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		443
223	Czarnia Mała	1	41-53	5	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.		445
224	Czarnia Mała	2	41-53	6	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu		447
225	Przyłasek	1	41-53	7	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		449
226	Zambrzyca	1	41-53	8	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.		451

12.2. WYKAZ ZABYTEKÓW NA TERENIE GMINY SKRWILNO – stan na 09.2023

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków/ Ewidencja zabytków	Karty zabytków - numery stron
1	Kotowy	krzyż przydrożny (dz. nr 9, obr. Kotowy), obok pomnik powstańców styczniowych	I. 30-te XX w., przebud. w 2017 r.	ew.zab.	1
2	Kotowy	krzyż przydrożny (dz. nr 4, obr. Kotowy)	I. 30-te XX w., przebud. I. 70-te XX w.	ew.zab.	3
3	Kotowy	krzyż przydrożny (dz. nr 161, obr. Kotowy)	I. 30-te XX w., przebud. I. 70-te XX w.	ew.zab.	5
4	Kotowy	kapliczka przydrożna (dz. nr 96/2, obr. Kotowy)	I. 30-te XX w., przebud. w 2006 r.	ew.zab.	7
5	Modlin	krzyż przydrożny (dz. nr 114 obr. Skudzawy)	1896	ew.zab.	9
6	Modlin	krzyż przydrożny (dz. nr 99/2 obr. Skudzawy)	1 poł. XX w.	ew.zab.	11
7	Mościska	krzyż przydrożny (dz. nr 90/2 obr. Mościska)	1 poł. XX w.	ew.zab.	13
8	Okalewo	zespół pałacowo – parkowy :			
		pałac, ob. dom, klub, biblioteka, Regionalna Izba Historyczna (dz. nr 1115/9 obr. Okalewo)	ok. 1800	1981. 02. 17 – A/1498	15
9		park pałacowy (dz. nr 1115/9 obr. Okalewo)	pocz. XIX w.		17
10		kaplica, ob. kościół parafialny MB Szkaplerznej (dz. nr 128, obr. Okalewo)	pw. 1846	ew.zab.	19
11		ogrodzenie kościoła parafialnego (dz. nr 128, obr. Okalewo)	po 1846	ew.zab.	21
12		czworak, ob. dom i sklep (dz. nr 844/2, obr. Okalewo)	XIX w. 2 poł.	ew.zab.	23

13		gorzelnia (dz. nr 1101/22, obr. Okalewo)	k. XIX w.	ew.zab., 03.2022 – uzgodnienie częściowej rozbiórki (pozostał obiekt stanowiący historycznie spichlerz)	25
14		magazyn gorzelnii (dz. nr 1101/22, obr. Okalewo)	k. XIX w.	ew.zab.	27
15		aleja kasztanowa (dz. nr 1116/1, obr. Okalewo)	XIX w. 2 poł.	ew.zab.	29
16	Okalewo	kapliczka przydrożna (dz. nr 892/4 i 840, obr. Okalewo)	I. 30-te XX w., przebud. w 2006 r.	ew.zab.	31
17	Okalewo	kapliczka przydrożna (dz. nr 948i 928/4, obr. Okalewo)	I. 30-te XX w., przebud. I. 70-te XXw.	ew.zab.	33
18	Okalewo	krzyż przydrożny I (dz. nr 1011/3, obr. Okalewo)	I. 30-te XX w., przebud. po 2000 r.	ew.zab.	35
19	Okalewo	krzyż przydrożny II (dz. nr 1017/3, obr. Okalewo)	I. 30-te XX w., przebud. po 2000 r.	ew.zab.	37
20	Okalewo - Czerwonka	kapliczka przydrożna (dz. nr 713/3, obr. Okalewo)	I. 30-te XX w., przebud. w 1995 r.	ew.zab.,	39
21	Rak	dom drewniany 1 (dz. nr 1 i 2, obr. Rak)	XIX w. 4 ćw.	ew.zab.	41
22	Rak	dom drewniany 19 (dz. nr 242/5, obr. Rak)	1 ćw. XX w.	ew.zab.	43
23	Rak	krzyż przydrożny (dz. nr 25/1, obr. Rak)	1 poł. XX w.	ew.zab.	45
24	Ruda	krzyż przydrożny (dz. nr 294, ob. Ruda)	pocz. XX w., przebud. po 2010 r.	ew.zab.	47
25	Ruda	kapliczka przydrożna (dz. nr 261/1, ob. Ruda)	I. 30-te XX w., przebud. w 1981 r.	ew.zab.	49
26	Ruda	krzyż przydrożny (dz. nr 120/4, ob. Ruda)	I. 30-te XX w., przebud. I. 70-te XXw.	ew.zab.	51
27	Skrwilno	zespół kościoła parafialnego : kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wszystkich Świętych i Wniebowzięcia NMP	1852	1988. 03. 08 – A/426/1-3	53
28		dzwonnica i kaplica pogrzebowa	4 ćw. XIX w.		55
29		ogrodzenie z bramą	4 ćw. XIX w.		57
30		plebania, Kościelna 35	XIX w. k.	ew.zab.	59
31		krzyż na postumencie, Kościelna 35	k. XIX w.	ew.zab.	61

32		cmentarz przykościelny	XIX w. 2 poł.	ew.zab.	63
33	Skrwilno	park podworski	2 poł. XIX w.	1992. 11. 24 – A/1200	65
34	Skrwilno	grodzisko wczesnośredniowieczne		1968. 12. 11 – C/82	67
35		cmentarz parafialny rzymskokatolicki (historyczne nagrobki, starodrzew) :	2 poł. XIX w.	ew.zab.	69
36	Skrwilno	Kwatera grobowa rodziny Chełmickich	1873, pocz. XX w.	2011. 12. 30 - A/1606; B/296/1-11	71
37		Kwatera grobowa rodziny Cissowskich	I. 60-te XIX w., pocz. XX w.	2012. 04. 20 - A/1613; B/303/1-10	73
38	Skrwilno	cmentarz ofiar hitleryzmu (dz. nr 3180, ob. Skrwilno)		ew.zab.	75
39	Skrwilno	dom, ul. Biezuńska 2	XIX w. k.	ew.zab.	77
40	Skrwilno	dom, ul. Biezuńska 4	XIX w. k.	ew.zab.	79
41	Skrwilno	dom drewniany, ul. Biezuńska 5	XIX w. k.	ew.zab.	81
42	Skrwilno	dom drewniany, ul. Biezuńska 9	XIX w. k.	ew.zab.	83
43	Skrwilno	dom drewniany, ul. Kościelna 4	1900 ok.	ew.zab.	85
44	Skrwilno	dom, ul. Kościelna 8	1 ćw. XX w.	ew.zab.	87
45	Skrwilno	dom, ul. Kościelna 19	Pocz. XX w.	ew.zab.	89
46	Skrwilno	dom, ul. Kościelna 21	pocz. XX w.	ew.zab.	91
47	Skrwilno	dom, ul. Kościelna 29	1 ćw. XIX w.	ew.zab.	93
48	Skrwilno	dom, ul. Kościelna 33	k. XIX w.	ew.zab.	95
49	Skrwilno	dom, ul. Kościelna 36	XIX/XX w.	ew.zab.	97
50	Skrwilno	dom drewniany, ul. Kościelna 38	1 ćw. XX w.	ew.zab.	99
51	Skrwilno	dom drewniany, ul. Kościelna 42	pocz. XX w.	ew.zab.	101
52	Skrwilno	słup ogłoszeniowy, ul. Kościelna	1 ćw. XX w.	ew.zab.	103
53	Skrwilno	d. sześciorak, ob. dom, Parkowa 7	pocz. XX w.	ew.zab.	105
54	Skrwilno	dom murowano – drewniany, ul. Rypińska 2	XIX/XX w.	ew.zab.	107
55	Skrwilno	krzyż przydrożny, ul. Rypińska (dz. nr 712, ob. Skrwilno)	1926	ew.zab.	109
56	Skrwilno	dom, ul. Szeroka 9	XIX/XX w.	ew.zab.	111
57	Skrwilno	dom drewniany, ul. Szeroka 16	Pocz. XX w.	ew.zab.	113
58	Skrwilno	dom drewniany, ul. Szeroka 19 (ob. ocieplony)	XIX w. 4 ćw.	ew.zab.	115
59	Skrwilno	dom drewniany, ul. Szeroka 20 (ob. ocieplony)	1930	ew.zab.	117
60	Skrwilno	dom drewniany, ul. Szeroka 28	1 ćw. XX w.	ew.zab.	119

61	Skrwilno	dom drewniany, ul. Szeroka 29	4 ćw. XIX w.	ew.zab.	121
62	Skrwilno	dom drewniany, ul. Szeroka 38	pocz. XX w.	ew.zab.	123
63	Skrwilno	figura przydrożna MB (dz. nr 868/1, ob. Skrwilno)	l. 30-te XX w.	ew.zab.	125
64	Skudzawy	Krzyż przydrożny (dz. nr 805/5, ob. Skudzawy)	pocz. XX w., przebud. l. 70-te XXw.	ew.zab.	127
65	Skudzawy	Kapliczka przydrożna (dz. nr 831/1 i 837/3, ob. Skudzawy)	l. 30-te XX w., przebud. 1994	ew.zab.	129
66	Skudzawy	Kapliczka przydrożna (dz. nr 107/5, ob. Skudzawy)	l. 30-te XX w., przebud. l. 70-te XX w.	ew.zab.	131
67	Szczawno	dom drewniany nr 17	1 ćw. XX w.	ew.zab.	133
68	Szczawno	dom drewniany nr 31	pocz. XX w.	ew.zab.	135
69	Szczawno	dom drewniany nr 34	1 ćw. XX w.	ew.zab.	137
70	Szczawno	kapliczka przydrożna z figurą NMP	XX w. pocz.	ew.zab.	139
71	Szczawno	krzyż przydrożny (przy domu nr 17)	2 poł. XX w.	ew.zab.	141
72	Szczawno	krzyż przydrożny (przy domu nr 29)	2 poł. XX w.	ew.zab.	143
73	Szustek	Kapliczka przydrożna (dz. nr 121/1, 127, 148, ob. Szustek)	l. 30-te XX w., przebud. w 1994	ew.zab.	145
74	Szustek	Krzyż przydrożny (dz. nr 148, ob. Szustek)	l. 30-te XX w., przebud. po 2012	ew.zab.	147
75	Szucie	Krzyż przydrożny (dz. nr 31/3, ob. Szucie)	1909 r., ogrodzenie po 2000	ew.zab.	149
76	Szucie	Kapliczka przydrożna (dz. nr 108/2, 108/3, 104/1, ob. Szucie)	l. 30-te XX w., przebud. w 2005	ew.zab.	151
77	Szucie	Krzyż przydrożny (dz. nr 247/3, ob. Szucie)	l. 30-te XX w., przebud. w 2012	ew.zab.	153
78	Urszulewo	Krzyż przydrożny (dz. nr 46/2, ob. Urszulewo)	1909 r., przebud. po 2000	ew.zab.	155
79	Urszulewo	Krzyż przydrożny (dz. nr 211/3, ob. Urszulewo)	l. 30-te XX w., przebud. po 2000	ew.zab.	157
80	Zambrzyca	obora z wozownią nr 1 (d. 2)	1 ćw. XX w.	ew.zab.	159
81	Zambrzyca	dom drewniany nr 7	XX w. pocz.	ew.zab.	161
82	Zambrzyca	krzyż przydrożny	2 poł. XX w.	ew.zab.	163
83	Zambrzyca	krzyż przydrożny na postumencie	1 poł. XX w.	ew.zab.	165
84	Zambrzyca	krzyż przydrożny na postumencie	1911	ew.zab.	167
85	Zofiewo	Kapliczka przydrożna (dz. nr 233/9, ob. Zofiewo)	l. 30-te XX w., przebud. w 2002	ew.zab.	169
86	Zofiewko	Krzyż przydrożny (dz. nr 487/2, ob. Zofiewo)	l. 30-te i l. 70-te XX w., przebud. po 2012	ew.zab.	171